

Om goodwill

Særlig om verdsettelse og skattebesparelse ved omdanning av
enkeltmannsforetak til AS

Kandidatnr: 301

Veileder: Erik Friis Fæhn

Leveringsfrist: 25.11.04

Til sammen 17969 ord,

Dato 25.11.04

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	PRESENTASJON AV PROBLEMET	1
1.2	UTFYLLENDE OM DEN VIDERE BEHANDLINGEN, OG OM HVILKE REGLER SOM ER GRUNNLAG FOR DEN SKATTEMESSIGE GUNSTIGE EFFEKT	4
1.2.1	AVSKRIVNINGER	6
1.2.2	DELINGSMODELLEN	6
1.2.3	OMDANNINGEN	8
1.2.4	VERDSETTELSEN	9
1.3	METODE	10
<u>2</u>	<u>SKATTERETTSLIGE HOVEDBEGREPER</u>	<u>12</u>
2.1	INNLEDNING	12
2.2	HISTORIKK	12
2.2.1	DELINGSREGLENE	12
2.2.2	AVSKRIVNING	13
2.2.3	BESKATNING AV GEVINST VED OVERDRAGELSE AV VIRKSOMHET	16
2.3	PERSONINNTEKT OG ALMINNELIG INNTEKT	16
2.4	NÆRMERE OM FRADRAG	18
2.4.1	OPPOFRELSKRAVET	18
2.4.1.1	Verdireduksjon som oppofrelse	18
2.5	REALISASJON	19
<u>3</u>	<u>GOODWILL-BEGREPET</u>	<u>20</u>
3.1	INNLEDNING	20
3.2	DEFINISJON AV GOODWILL	20
3.2.1	LOVGIVNING	20
3.2.2	RETTSPRAKSIS	21
3.2.3	FORARBEIDER	22

3.3	FORELIGGER GOODWILL I VIRKSOMHETEN?	23
3.4	AVGRENSNINGEN MOT ANDRE IMMATERIELLE RETTIGHETER	23
3.5	ERVERVET VS. EGENOPPARBEIDET GOODWILL	25
<u>4</u>	<u>FORMUESSKATT</u>	<u>27</u>
4.1	INNLEDNING	27
4.2	HOVEDREGELEN	27
<u>5</u>	<u>AVSKRIVNING</u>	<u>29</u>
5.1	INNLEDNING	29
5.2	KORT OM TIDFESTING	29
5.3	GENERELT OM AVSKRIVNINGER	31
5.3.1	VERDIFORRINGELSE VED SLIT OG ELDE	31
5.4	HVA ER GJENSTAND FOR AVSKRIVNING	31
5.4.1	AVGRENSNING MOT ANDRE IMMATERIELLE DRIFTSMIDLER	32
5.4.2	SALDOAVSKRIVNING	34
5.5	HVILKET SAMLET BELØP SOM KAN AVSKRIVES	34
5.6	REALISASJON AV DRIFTSMIDLER	35
5.7	KORT OM FORHOLDET TIL REGNSKAPSRETEN	36
<u>6</u>	<u>DELINGSREGLENE</u>	<u>37</u>
6.1	INNLEDNING	37
6.2	GRUNNVILKÅR FOR DELING	39
6.2.1	VIRKSOMHETSINNTEKT	39
6.2.2	”DELTAR AKTIVT”	41
6.3	BEREGNINGEN	41
6.4	UTBYTTE	43
<u>7</u>	<u>OMDANNING</u>	<u>45</u>
7.1	INNLEDNING	45
7.2	FORSKJELLIGE FORMER VED OMDANNELSE FRA ENMANNSFORETAK TIL AS	47
7.2.1	HOVEDREGEL: REALISASJONSBESKATNING	47
7.2.2	”SKATTEFRI” OMDANNELSE	48

7.3	SKATTEMESSIG GUNSTIGE EFFEKTER SOM LEGGER FORHOLDENE TIL RETTE FOR EN OMDANNING	49
7.3.1	DELINGSMODELLEN – ØKT KAPITALINNTEKTSANDEL	49
7.3.2	ARBEIDSGIVERAVGIFT	50
7.3.3	INNTEKTS- OG FRADRAGSFØRING	50
7.4	OPPSUMMERING	51
8	<u>VERDSETTELSE</u>	<u>52</u>
8.1	INNLEDNING	52
8.2	MARKEDSVERDIEN	54
8.3	BRANSJENORM	54
8.4	ØVRIGE MOMENTER I VURDERINGEN	56
8.4.1	HISTORISKE TALL	56
8.4.2	KUNDEMASSE	56
8.4.3	EIERLØNN	57
8.4.4	AVKASTNINGSKRAVET	57
8.4.5	ALMINNELIG OMDØMME	57
8.4.6	ORGANISASJON	58
8.5	VERDSETTELSE HVOR INGEN BRANSJENORM FORELIGGER	58
8.6	KAN LIGNINGSMYNDIGHETEN FRAVIKE AVTALT VERDI AV GOODWILL?	59
8.7	KAN SKJØNNET OVERPRØVES AV DOMSTOLENE?	60
8.8	SÆRLIG FOR SMÅ KUNNSKAPSBEDRIFTER	61
9	<u>KILDER</u>	<u>64</u>
9.1	SKREVNE RETTSKILDER	64
9.2	EU-DOKUMENTER	64
9.3	RETTSPRAKSIS	64
9.4	FORARBEIDER	65
9.5	STORTINGSdokumenter	65
9.6	PRIVATES PRAKSIS	66
9.7	LITTERATURLISTE	66

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemet

I denne oppgaven har jeg til hensikt å gå igjennom skattelovgivningens regler om goodwill. Problemstillingen blir særlig å vise at ved å foreta en omdanning av et enkeltmannsforetak til et aksjeselskap etter gjeldende rett, kan skattyter oppnå en skattemessig gunstig effekt på grunn av det har blitt opparbeidet goodwill i virksomheten.

Ved en omdanning skjer det en transaksjon. Ved siden av virksomhetens fysiske driftsmidler, skjer det også en overdragelse av goodwill. Den "egenopparbeidende goodwill" for selger går over til å bli "ervert goodwill" på kjøpers hånd. Hvor de samme interesser er representert på begge sider av bordet, kan det være et problem å få fastsatt en riktig kjøpspris på den ervervede goodwill.

To ferske Høyesterettsdommer har belyst betydningen av hvilke kriterier som skal legges til grunn for verdsettelsen av ervert goodwill.¹ Kjernen er å få verdsatt goodwillen til markedspris. Det foretas en helhetsvurdering, med utgangspunkt i en eventuelt eksisterende bransjenorm for verdifastsettelsen.

Verdsettelsesproblemet har en side både i forhold til ligningsmyndighetene og til skattyter, og preges av motstridende interesser. Ligningsmyndighetenes oppgave er å fastsette goodwill til markedspris, mens skattyter kan være interessert i at goodwill verdsettes høyest mulig for å få størst mulig skattemessig gevinst gjennom avskrivning av ervert goodwill, og ved at goodwill inngår i kapitalavkastningsgrunnlaget ved beregning av personinntekt.

¹ Rt 2001 side 640 Alst og Rt 2000 side 772 Paulsen

Jeg har i denne oppgaven valgt å gå litt utover selve kjernen i verdsettelsesspørsmålet. For å plassere goodwill også i en større sammenheng, behandles delingsreglene, regelverket om omdanning og reglene om avskrivninger av ervervet goodwill i tillegg til reglene om verdsettelse. Disse reglene benyttes i skatteplanleggingen og har nær sammenheng med beskatning av goodwill.

Hovedproblemet er ofte i hvilken grad forholdene ligger til rette for lovlige tilpasninger for å minimalisere skatt. Skattereformen 1992 innfører den såkalte delingsmodellen, og begrepene personinntekt og alminnelig inntekt. Modellen åpner for en sjablonmessig fastsettelse av personinntekten. Terskeeffekter i regelverket om begrensninger i personinntekten, åpner for tilpasninger til modellen. Personinntekt er et bruttoinntektsbegrep. I motsetning til nettoinntektsbegrepet alminnelig inntekt, skal det på personinntekt både utskrives toppskatt og trygdeavgift.

Den tilpasningen til delingsmodellen som skal behandles i denne oppgaven, er hvor virksomheten overføres fra person til aksjeselskap. Mitt hovedfokus vil ligge på den situasjon hvor det ikke foreligger noen interessemotsetning, men hvor de vesentlige eierinteresser representeres på begge sider av bordet. Jeg vil også se nærmere på to andre tilpasninger, nemlig det vanlig salg av hele virksomheten til en utenforstående kjøper, og ved salg av en del av virksomheten, hvor det trekkes inn nye passive eiere.

Goodwill er den merverdi en virksomhet har - markedspris - ut over den samlede verdi av de enkelte aktiva virksomheten omfatter.² Goodwill regnes som et driftsmiddel. I forhold til de typiske fysiske driftsmidler kommer likevel goodwill i en særstilling. Tilpasningene til delingsmodellen utnyttes gjennom det lovfestede skillet mellom egenopparbeidet og ervervet goodwill.

Den egenopparbeidede goodwill opparbeides i en virksomhet etter hvert som tiden går, og det er av denne grunn vanskelig å fastsette forretningsverdien til enhver tid. Egenopparbeidet goodwill er et resultat av virksomhetsutøverens arbeidsinnsats og

² Se her bl.a. lov 17. juli 1998 nr. 56 om regnskap m.v. § 5-7, Ot.prp. nr. 19 (1983-1984) side 16-17 og Rt 2001 side 572 Omdannelse av legepraksis. Definisjonen behandles nærmere nedenfor i kapittel 3.1

eventuell anvendt kapital. Lovgiver har bevisst trukket den konklusjonen at denne ikke kan avskrives regnskapsmessig eller skattemessig.

For ervervet goodwill er markedsprisen fastsatt i og med en transaksjon. Ved en realisasjon av virksomhet går egenopparbeidet goodwill på selgers hånd over til å bli ervervet goodwill for kjøper. Den ervervede goodwill er gjenstand for fradrag gjennom avskrivninger jf. lov om skatt av formue og inntekt 26. mars 1999 nr. 14 (sktl) § 14-40 flg., og faller inn i kapitalavkastningsgrunnlaget som kommer til fradrag ved beregning av personinntekten jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire.

Det finnes ingen lovhjemmel som regulerer beregningen av goodwillverdien i en virksomhet. Når to uavhengige kontraktsparter inngår en avtale, vil interessemotsetningene mellom partene normalt være en tilstrekkelig garanti for at prisen stemmer med markedspris. Hvor goodwill overføres fra person til selskap hvor de reelle eierinteresser er de samme, vil ingen interessemotsetning foreligge. Norsk rett bygger på armlengdeprinsippet jf. sktl § 13-1 og alminnelige ulovfestede tilordningsprinsipper.³ Etter prinsippet skal prisen fastsettes til den pris to helt frittstående rettssubjekter ville avtalt i samme situasjon.

Ved en omdanning fra enkeltmannsforetak til AS forutsettes det at det samme rettssubjekt står på begge sider av bordet. Ved å gå igjennom de forskjellige regelsett som omhandler goodwill, vil jeg vise at gjeldende rett aktivt kan utnyttes for å oppnå en skattemessig gunstig effekt. Spesielt gjelder dette for små og mellomstore enkeltmannsforetak. Det er særlig delingsreglene og de særskilte reglene om avskrivninger av driftsmidler som gir grunnlaget for den nevnte skattemessige effekten.

Spørsmålet om verdsettelse av goodwill er behandlet i rettspraksis. Som nevnt foran er to dommer av nyere dato fra Høyesterett, Rt 2001 side 640 Alst og Rt 2000 side 772 Paulsen som omhandler verdsettelse av goodwill. Disse er utgangspunktet for denne oppgaven. Dommene presiserer at det må foretas en helhetsvurdering i hver konkrete situasjon. Den rettslige forskjell på dommene er hvorvidt verdsettelsen av

³ Zimmer Oslo 2003 side 173

goodwillbegrepet kunne finne sted med utgangspunkt i en bransjenorm eller ikke. I Paulsen-dommen forelå en bransjenorm, og denne ble lagt til grunn. Hvor ingen bransjenorm foreligger, slik som i Alst-dommen, er det opp til skattyter å komme med tilstrekkelig dokumentasjon for at det foreligger goodwill i virksomheten, og at denne kan settes så høyt som skattyter har gjort.

Grunnet denne oppgavens omfang, og den omfattende problemstillingen knyttet til lovtolkningen, har jeg valgt å avgrense mot de ulovfestede gjennomskjøringsreglene. Gjennomskjøringsnormen er generell innen skatteretten. Det foreligger ingen spesiell doktrine for gjennomskjøring i forhold til goodwill. Det er de lovlige tilpasninger en virksomhet kan foreta seg som er det sentrale i denne oppgaven, ikke de illojale. For fullstendighetens skyld blir reglene om gjennomskjøring kommentert til slutt underveis i de kapitler der normen kan komme inn. I mange tilfelle er også reglene om gjennomskjøring klart relevant i forhold til verdsettelsen av goodwill.

Begrepene "forretningsverdi" og "goodwill" brukes av lovgiver og domstolene noe om hverandre. Innholdsmessig kan en forretningsverdi imidlertid være noe videre enn bare å omfatte goodwill. Også andre immaterielle rettigheter kan tenkes å falle inn under begrepet.⁴ I denne oppgaven er det goodwillbegrepets innhold som er det sentrale, uansett språkbruk. Jeg vil i hovedsak bruke dette begrepet. Forretningsverdi som betegnelse vil bare benyttes når jeg henviser til ordlyden i lovverket som nettopp benytter dette begrepet fremfor goodwill. Begrepet reiser grunnleggende teoretiske spørsmål i forhold til regnskapsretten og de økonomiske betraktninger. Jeg forsøker forsiktig å nærme meg noen av disse spørsmål underveis i oppgaven.

1.2 Utfyllende om den videre behandlingen, og om hvilke regler som er grunnlag for den skattemessige gunstige effekt

Sentralt i denne oppgaven er fire regelsett som medfører at skattyter kan oppnå en skattemessig gunstig posisjon som følge av goodwillreglene. Jeg sikter for det første til bestemmelsene i sktl §§ 14-40 flg. om avskrivningsreglene. For det andre til

⁴ Gjems Onstad Oslo 2003 side 357. Teknisk og merkantil kvow how og firmaretter kan også tenkes å falle inn under begrepet goodwill.

delingsmodellen som er nedfelt i sktl kapittel 12. For det tredje reglene om omdanning i sktl kapittel 11, særlig sktl § 11-20 første ledd bokstav a om skattefri omdanning av enkeltmannsforetak til AS. For det fjerde reglene om verdsettelse av goodwillen. Verdsettelsesreglene er ulovfestet, men følger av Høyesterettspraksis.

Redegjørelsen for regelsettene utgjør hovedtyngden i oppgaven. Regelsettene er nært knyttet til hverandre, slik at de skattemessige virkninger først kommer fullt frem når alle regelsett er behandlet.

I dette kapittel skal jeg kort redegjøre for de momenter som enkeltvis eller i kombinasjon innebærer at et enkeltmannsforetak kan se seg tjent med å omdanne virksomheten til et AS. Det forutsettes at den opprinnelige eier fortsatt beholder kontrollen i det nye AS'et. Det trekkes ikke inn flere nye passive eiere enn at virksomheten fortsatt faller innenfor kravet om at minst to tredjedeler av virksomheten eies av de(n) aktive deltaker(e), jf. sktl § 12-10 første ledd bokstav c. Virksomheten vil fortsatt falle inn under delingsmodellen.

I kapittel 2 forklarer jeg en del hovedbegreper. Jeg skisserer kort den historiske utviklingen av reglene om delingsreglene, for avskrivninger og reglene om skattefri omdannelse. Det redegjøres for begrepene personinntekt og alminnelig inntekt, for hovedreglene om fradrag og om realisasjonsbegrepet.

I kapittel 3 redegjøres det for begrepet goodwill. Skillet mellom ervervet og egenopparbeidet goodwill er helt sentralt i denne oppgaven. Dette behandles nærmere i punkt 3.5. I en virksomhets oppstartingsfase vil ikke goodwill utgjøre noe selvstendig objekt, men snarere være en avkastning på andre kilder som nyttes i virksomheten. I lys av økonomisk teori er det fremhevet at den egenopparbeidede goodwill kan anses å utgjøre et selvstendig kapitalobjekt.⁵ Egenopparbeidet goodwill er et resultat av virksomhetsutøverens arbeidsinnsats og eventuell anvendt kapital. Allikevel har lovgiver bevist trukket en grense mellom begrepene.

⁵ Gjems-Onstad

Goodwill som er ervervet fra andre, utgjør en kapitalinvestering på lik linje med investering i fysiske driftsmidler, og kan da avskrives. Først gjennom en realisasjon utgjør virksomhetsutøverens arbeidsinnsats en kapitalinvestering. For ervervet goodwill får man fastsatt markedsprisen. Den ervervede goodwill er gjenstand for fradrag gjennom avskrivninger jf. sktl § 14-40 flg, og faller inn i kapitalavkastningsgrunnlaget som kommer til fradrag ved beregning av personinntekten jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire.

Et ytterligere moment som også gjør at goodwill kommer i en særstilling i forhold til andre driftsmidler, er at heller ikke ervervet goodwill er gjenstand for formuesskatt jf. sktl § 4-2 første ledd bokstav f. Formuesskatten redegjøres det for i kapittel 4. Hvorvidt goodwill skal være gjenstand for formuesskatt eller ikke, har vært gjenstand for diskusjon. Debatten kommenteres noe nærmere i kapittel 4.2.

1.2.1 Avskrivninger

Regelverket om avskrivninger behandles i kapittel 5. Avskrivningene har til oppgave å fordele en kostpris ut over eiendelens forventede levetid, og er dermed et alternativ til å fradra hele kjøpesummen det år ervervet skjer. Det er bare ervervet goodwill som er gjenstand avskrivning, jf. sktl § 6-10 annet ledd jf. sktl §§ 14-40 flg.

Ervervet goodwill er en egen avskrivningsgruppe, jf. sktl § 14-41 bokstav b. Goodwill står også her i en særstilling. Goodwill følger først reglene om gruppesaldoer, deretter reglene for individuelle saldoer. Skattyter kan ha ervervet goodwill ved kjøp av flere virksomheter, og næringen kan foregå i forskjellige kommuner. All goodwill hvert foretak innenfor hver kommune har ervervet, faller inn under den samme saldo, og avskrives etter sktl § 14-43 første ledd bokstav b med inntil 20 % hvert år.

1.2.2 Delingsmodellen

Delingsmodellen kom inn som en følge av Skattereformen 1992. Det redegjøres for reglene i kapittel 6. Modellen er sentral for behandling av goodwillreglene. Det er to forhold som medfører at skattyter kan oppnå en skattemessig gunstig posisjon. For det første forskjellene i skattesatsene for beskatning av kapitalinntekt og personinntekt. For det andre at personinntekt er gjenstand for bruttobeskatning. I alminnelig inntekt, som

er et nettoinntektsbegrep, gjøres det fradrag i bruttoinntekter for ”kostnad som er pådratt for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt”, jf. sktl § 6-1 første ledd første punktum. Ved beregning av personinntekt gis det derimot ingen fradrag i beregningen av lønnsinntekter, og ved beregningen av arbeidsinntektsandelen av virksomhetsinntekt gis det ikke fradrag for kapitalomkostninger.

Delingsregelen er basert på en beregningsmodell som kalles ”kildemodellen”. Delingen foretas mellom den delen av næringsinntekten som skriver seg fra kapitalen som er investert i næringen, og den delen som skriver seg fra andre faktorer. Dette er i første rekke den næringsdrivendes arbeidsinnsats. En slik deling etter kilden for inntekten gjør det mulig å beskatte kapitaldelen og persondelen av næringsinntekten forskjellig. Det foretas først en sjablonmessig fastsettelse av kapitalinntekten. Deretter trekkes det beløp av overskuddet som regnes å komme fra virksomheten fra. Den resterende del regnes å komme fra personen selv, og skal skattlegges som personinntekt.⁶

Grunnvilkårene om aktiv deltagelse og om alminnelig inntekt i virksomhet redegjøres det for i kapittel 6.2.

Den ervervede goodwill inngår i kapitalavkastningsgrunnlaget som kan trekkes fra netto virksomhetsinntekt, jf. sktl § 12-12 tredje ledd bokstav g jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire. Virkningene er at en større del av resultatet blir betraktet som kapitalavkastning, og en tilsvarende lavere del som personinntekt. Beregningen behandles nærmere i kapittel 6.3. Regjeringen og Stortinget arbeider for tiden med en ny aksjonærmodell med skjermingsfradrag som skal erstatte eksisterende delingsmodell. En ny modell kan medføre at den skattemessig gunstige effekten blir redusert. Dette kommenteres noe nærmere i kapittel 4.2. På grunn av plasshensyn gjøres det i denne oppgaven ikke nærmere rede for Skattereformen på dette punkt slik den kommer frem i St.meld.nr.29 (2003-04) Om skattereformen og Ot.prp.nr.1 (2004-05) Skatte- og avgiftsgrunnlaget.

⁶ NOU 2003:9 punkt 11.2.2

1.2.3 Omdanningen

For det første kan en overdragelse foregå gjennom et vanlig salg av hele virksomheten til en utenforstående kjøper. Når to uavhengige kontraktsparter inngår en avtale, vil interessemotsetningene mellom partene normalt være en tilstrekkelig garanti for at prisen stemmer med markedspris. Kjøper kan da føre den ervervede goodwillverdien inn i delingsgrunnlaget for sin virksomhet, og kjøpesummen kan avskrives.

For det andre kan den næringsdrivende overføre deler av sin virksomhet. Ønsket er imidlertid å holde virksomheten utenfor delingsreglene etter sktl kapittel 12. Først omdannes enmannsforetaket skattefritt til et AS jf. sktl § 11-20. Deretter trekkes det inn passive eiere i virksomheten i den grad at eierkravet på to tredjedeler i sktl § 12-10 bokstav b ikke lenger er oppfylt. Konsekvensen er at det ikke lenger skal beregnes personinntekt i foretaket. Dermed slipper man både toppskatt og trygdeavgift. For helhetens skyld redegjøres det for tilpasningen i kapittel 7.2.2.

For det tredje de tilfelle hvor virksomheten overføres fra person til AS. Delingsmodellen kommer til anvendelse, men skattyter tilpasser seg delingsmodellen ved å øke kapitalavkastningsgrunnlaget. Dette er den sentrale tilpasning i denne oppgaven. Den næringsdrivende omdanner sitt enmannsforetak til et AS hvor han eier mer enn to tredjedeler av aksjene. Transaksjonen realiserer en skatteplikt. Dermed kan den ervervede goodwill nå føres til fradrag gjennom avskrivninger jf. sktl § 14-40 flg. Dessuten inngår den ervervede goodwill i kapitalavkastningsgrunnlaget som kommer til fradrag i fremtidig beregning av personinntektsdelen for virksomheten jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire.

Hovedregelen om realisasjonsbeskatning behandles i kapittel 7.2.1. AS'et kan føre inn goodwillverdien i regnskapet som ervervet goodwill. Dette øker kapitalen i selskapet totalt, og det skjer automatisk en forskyvning i forholdet mellom kapitaldelen og arbeidsdelen i AS'et. En større del faller dermed utenfor personinntektsdelen av delingsmodellen.

Det er i to momenter som legger forholdene til rette for en omdannelse som skaper en skattemessig gunstig effekt. Disse redegjøres det for i kapittel 7.3. For det første gjelder

dette forholdet til delingsmodellen, med beregning av kapitalavkastningsgrunnlag og avskrivninger, og for det andre forholdet til arbeidsgiveravgiften. Kjernen er forskjellen i skattesats for arbeids- og kapitalinntekter. Til slutt kommer en kort oppsummering i kapittel 7.4.

Om en omdanning av et foretak lønner seg, er i realiteten et regnestykke. Overskrider de fordeler som oppnås gjennom fremtidig kapitalbeskatning og avskrivninger den ulempen at kjøpesummen gevinstbeskattes på selgers hånd? I så fall vil skattyter oppnå en skattemessig gunstig effekt.

1.2.4 Verdsettelsen

Selve kjernen i goodwillproblematikken er hvordan verdien skal verdsettes. Jo større goodwillverdi, jo større blir avskrivningene, og jo større blir kapitalposten som skal føres opp i regnskapet til det nyopprettede AS'et.

Når to uavhengige kontraktsparter inngår en avtale, vil interesse motsetningene mellom partene normalt være en tilstrekkelig garanti for at prisen stemmer med markedspris. Tilordningen av inntekt mellom skattyterne blir dermed riktig. Når goodwill overføres fra enkeltmannsforetak til AS hvor de reelle eierinteresser representeres på begge sider av bordet, vil ingen interesse motsetning foreligge. Prisen fastsettes da i utgangspunktet av skattyteren selv, ikke som et resultat av at markedsmekanismen virker. Dette er utgangspunktet for drøftelsen i kapittel 8.

Siden markedspris ikke foreligger må det anvendes særskilte måter å verdsette goodwill på. Målet er å finne en riktig markedspris jf. kapittel 8.2. Vurderingen må foretas ved en skjønnsmessig helhetsvurdering i hvert enkelt tilfelle. Sentralt i vurderingen er om det er utarbeidet bransjenormer for beregning av goodwillverdi. Bransjenormer behandles i kapittel 8.3. De øvrige momenter for verdsettelse kommer i kapittel 8.4. Hvor ingen bransjenorm foreligger, fastsetter Rt 2001 side 640 Alst, at det er opp til skattyter å påvise at det foreligger en goodwillverdi. Det er alminnelig enighet om at man i utgangspunktet skal operere med et negativt avgrenset goodwillbegrep. Goodwillen er differansen mellom omsetningsverdien, og verdien av de identifiserbare materielle og

immaterielle eiendeler. Det åpnes derved for et positivt element i det tradisjonelt negativt definerte begrep. Dette redegjøres det for i kapittel 8.5.

De forvaltningsrettslige spørsmål om ligningsmyndighetene har fri adgang til å fravike den fordelingen kjøper og selger har fastsatt, og om domstolene kan overprøve ligningsmyndighetenes skjønn, redegjøres det for i kapittel 8.6 og 8.7.

I kapittel 8.8 har jeg valgt å gå litt nærmere inn på en diskusjon som har foregått i teorien om goodwill knyttet til nøkkelpersonen(e) i virksomheten, såkalt personavhengig goodwill. Det ble diskutert og stilt spørsmål om verdsettelsen av goodwill ved slike overdragelser. Diskusjonen har nå bare historisk verdi etter at spørsmålet ble løst i Rt 2000 side 772 Paulsen.

1.3 Metode

Den alminnelige juridiske metode, slik denne er nedfelt i rettskildelæren, gjelder også på skatterettens område.⁷ Skatteleggingen er en del av den offentlige myndighetsutøvelse. Alminnelig forvaltningsmessige grunnprinsipper kommer da til anvendelse. De viktigste av disse er legalitetsprinsippet, prinsippet om domstolens kontroll med forvaltningen og forbudet mot usaklig forskjellsbehandling.⁸ Legalitetsprinsippet gjør at formell lov, og forskrift med hjemmel i lov blir helt sentralt. Lovens ordlyd er utgangspunkt for fortolkningen.

Ved siden av de lovfestede regler finnes det også en ulovfestet lære om skatterettslig gjennomskjæring som er alminnelig anerkjent. Gjennomskjæringsnormen er utviklet gjennom Høyesterettspraksis.

I en mellomstilling til de lovfestede og den ulovfestede regel finner vi ytterligere et element som er spesielt for forvaltningsrettens område. Det foreligger en lovbestemmelse, men det delegeres til ligningsmyndigheten å treffe en avgjørelse ved skjønn. Skjønnnet kommer typisk til anvendelse på generelle begreper som goodwill.

⁷ Zimmer Oslo 2001 side 40

⁸ Zimmer Oslo 2001 side 38

Ved skjønnnet vil ikke bare ordlyden være avgjørende, men også politiske, administrative og økonomiske hensyn vil være faktorer av betydning ved tolkningen.

Hvor lovteksten ikke er tilstrekkelig klar, må andre rettskilder hvor goodwill behandles trekkes inn. Først og fremst rettspraksis og lovforarbeider.

Høyesterettsdommer en meget sentral rettskilde, og har i stor grad vært med på å prege reglene om goodwill. Flere står sentralt i denne oppgaven. Spesielt Paulsen-dommen og Alst-dommen. Disse kommer jeg grundigere inn på i kapittel 8 om verdsettelse.

Lovforarbeider tillegges ofte stor betydning på skatterettens område, og disse benytter jeg meg i stor grad av i oppgaven.

En rekke materielle skatteregler er fastsatt i forskrift. Alle forskrifter ble ved den redaksjonelle reform i 1999 samlet i to forskrifter.⁹ Den viktigste ble gitt av Finansdepartementet, og denne har samme systematikk som sktl. Jeg henviser til denne bl.a. i kapittel 6.2.2.

Ligningspraksis har de senere år blitt tillagt en betydelig vekt av Høyesterett i en rekke dommer. Hvordan ligningspraksis vektes avhenger i stor grad av praksisens varighet på området, hvor ofte tilfellet har forekommet, og om og i hvilken utstrekning andre løsninger har vært lagt til grunn. Ligningspraksis har vært med på å utvikle regelverket om goodwill. I Rt 1983 side 979 Foss ble skattyter nektet avskrivninger av ervervet goodwill. Dommen behandles noe nærmere i kapittel 2.2. Avgjørende for Høyesterett var en dokumentert konsekvent ligningspraksis fra 1941 for å nekte avskrivninger.¹⁰

Lignings-ABC er en håndbok som utgis av Skattedirektoratet med ligningsetaten som hovedadressat. Som det fremgår av bokens forord, er innholdet uttrykk for direktoratets fortolkninger, og skal normalt ha samme vekt som direktoratets meldinger og enkeltstående uttalelser. Teorien gir uttrykk for at boken må "brukes med atskillig

⁹ En av Finansdepartementet og en av Skattedirektoratet.

¹⁰Foss-dommen side 983 og Zimmer Oslo 2001 side 47

kritikk”.¹¹ Der jeg henviser til Lignings-ABC bruker jeg imidlertid boken som en opplisting av momenter basert på praksis, ikke Lignings-ABC som en rettskilde i seg selv.

I kapittel 3.4 benytter jeg meg av Foreløpig Norsk Regnskaps Standard november 2000 for å forklare begrepet immaterielle eiendeler. Dette er en rettskilde utarbeidet av en privat part. Det er omtvistet hvilken vekt privates praksis skal ha som rettskildefaktor. Dette er imidlertid et metodespørsmål som ikke behandles nærmer her.

2 Skatterettslige hovedbegreper

2.1 Innledning

Jeg vil her redegjøre for en del hovedbegreper i skatteretten som er relevante i forhold til reglene om goodwill. Begrepene er viktig i den videre behandlingen. Aller først kommer et avsnitt om den historiske utviklingen.

2.2 Historikk

Jeg velger i dette kapittel å gjøre rede for de historiske trekk på tre av hovedområdene innen denne oppgaven. Først behandles delingsreglene. Deretter kommer et avsnitt om avskrivningsreglenes utvikling for ervervet goodwill. Til slutt et kort avsnitt om reglene for skattefri omdannelse av virksomhet.

2.2.1 Delingsreglene

Delingsmodellen kom inn ved skattereformen 1992. Modellen skulle søke å ivareta både hensynet til at alle kapitalinntekter skal beskattes likt, hensynet til at arbeidsinntekt skal skattlegges likt for lønnstakere og næringsdrivende, og hensynet til at næringsdrivende ikke skal ha mulighet til å trekke fra private gjeldsrenter med virkning for toppskatt og trygdeavgift.

¹¹ Zimmer Oslo 2001 side 50

Delingsmodellen har vist svakheter som medfører at formålet om likebehandling ikke alltid oppnås i praksis. For det første er det for lett å tilpasse seg bort fra modellen. Dette gjør at denne formelle likebehandlingen ikke alltid gjennomføres i praksis. For det andre er modellen basert på sjabloner som gjør den lite treffsikker. Og for det tredje er det en svakhet ved delingsmodell at den skiller mellom såkalte liberale og ikke-liberale yrker. Dette er et brudd med kravet til horisontal likhet, og bidrar til å svekke skattesystemets legitimitet. Svakheterne kommer inn i forhold til reglene for maksimalt beregnet personinntekt, aktivitetskravet og identifikasjonsreglene. At arbeidsinntekter skattlegges forskjellig avhengig av hvilken form de fremstår i, fører til at skattesystemet mister mye av sin legitimitet.¹²

Delingsmodellen er i NOU 2003:9 Skatteutvalget foreslått endret. Enten ved å innføre en ny skjermingsmodell for enkeltmannsforetak, eller ved å gjøre innstramminger i gjeldende modell. Finansdepartementet har nå nedsatt et utvalg som skal vurdere endringer i rettstilstanden. Innstilling fra utvalget kommer innen 15. desember 2004.

2.2.2 Avskrivning

Jeg velger å gå litt i dybden av den historiske diskusjon som fantes inntil lovendringen om å tillate avskrivninger på ervervet goodwill ble vedtatt.

Ingen spesiell lovbestemmelse fantes i Lov om skatt av formue og inntekt 18. august 1911 nr. 8¹³, som er forløperen til den nåværende skattelov. Heller ikke den generelle avskrivningsregel i sktl 1911 § 44 første ledd bokstav c ”utgifter...pådratt til inntektens ervervelse, sikrelse eller vedlikeholdelse” gir holdepunkter. Det avgjørende må bli andre rettskilder har lagt i bestemmelsen. Annen lovgivning hadde heller ikke tatt eksplisitt stilling til spørsmålet. Heller ikke i forarbeidene

Høyesterett hadde inntil 1983 ikke tatt direkte stilling til spørsmålet om avskrivninger på goodwill. Problemet hadde imidlertid en rekke ganger vært berørt. Ofte var

¹² NOU 2003:9 kapittel 9.7

¹³ Heretter sktl 1911

saksforholdene og domspremissene svært kompliserte. Det er av praksis fra Høyesterett i tiden fram til 1983 ikke mulig å utlede en sikker rettsoppfatning. Saksforholdet i Rt 1935 side 798 Sætre er kanskje det som ligger nærmest avskrivningsproblemet, men denne er avsagt under sterk dissens, er uklar og gammel.

Jeg velger av plasshensyn å ikke foreta en gjennomgang av Høyesteretts praksis. Dette hovedsakelig fordi jeg slutter meg til Gjems-Onstad i hans artikkel om avskrivning på goodwill fra 1983: ”Konklusjonen blir at andre rettskildefaktorer enn høyesterettspraksis må avgjøre.”¹⁴

I underretts- og ligningspraksis var det lagt til grunn at goodwill ikke kunne avskrives i normaltilfelle.¹⁵ Det kan derimot ikke trekkes ut en bindende regel av den praksis som foreligger.

Teori kan heller ikke gi oss sikre holdepunkter i en eller annen retning. Meningene om avskrivning av goodwill var her delte.¹⁶ Visse momenter kan derimot utledes av den teoretiske diskusjon. Først og fremst likhets- og konsekvensbetraktninger samt nettobeskatningsprinsippet.¹⁷

Adgangen til å tillate avskrivning av goodwill har vært begrunnet i likhets- og konsekvensbetraktninger. Selv om lovgiver ofrer mye omtanke på reglenes utforming og domstolene praktiserer en relativt vidtgående lojalitetsstandard, kommer man ikke utenom at skatteplanlegging vil belønne den kyndige. Likhets hensyn gjør det til et allment akseptert verdipremiss at slike regler så langt mulig bør unngås. Dette taler for avskrivning på goodwill.¹⁸

¹⁴ Gjems-Onstad 1983 side 305

¹⁵ Gjems-Onstad 1983 side 305

¹⁶ Gjems-Onstad vs. Aarbakke

¹⁷ Gjems-Onstad 1983 side 313

¹⁸ Gjems-Onstad 1983 side 310

Nettobeskatningsprinsippet ble anført i diskusjonen om retten til avskrivning.¹⁹ Det grunnleggende synspunkt her er at enhver investering som forbrukes i inntektsservise skal gi fradragsrett. Spørsmålet som ble stilt var da om goodwill var et evigvarende objekt eller et som må forventes å bli forbrukt over tid. Rettspraksis hadde ikke angitt hvor mange år som skulle skille de ”varige” objekter som kunne avskrives, og de ”evigvarende” som i et skatterettslig perspektiv ikke kan sies å være gjenstand for slit og elde. For goodwill var dette ekstra komplisert. Goodwill er en immateriell rest utover de materielle og immaterielle objekter som kan identifiseres. Denne merverdien vil nødvendigvis bestå av en rekke forskjellige komponenter. Disse vil komponentene vil også skifte over tid, og fornyes, noe som fører til at den ervervede goodwill gradvis vil bli erstattet av en ny egenopparbeidet goodwill.

Det kan konkluderes med at både nettobeskatningsprinsippet og reelle hensyn taler for at goodwill kan avskrives.²⁰

Lenge var derimot ikke hensynene sterke nok til at lovgiver vedtok en bestemmelse som gav adgang til avskrivning.

Vendepunktet kom i 1984, men hva som skjedde var en følge av Høyesteretts dom i Foss-dommen. Høyesterett kom enstemmig til at avskrivning av goodwill måtte nektes, men andrevoterende, som talsmann for flertallet, uttaler i et obiter dictum at det ikke er samsvar mellom den skattemessige vurderingen av goodwill og de riktige bedriftsøkonomiske prinsipper. Det bør her ”overveies om ikke skatte- og regnskapslovgivningen bør samordnes bedre på dette punkt”. Allikevel presiserer han at det ikke er opp til Høyesterett å endre loven, og han uttaler at ”Dette er imidlertid et spørsmål som lovgivningsmyndighetene må vurdere”.

Ved lovendring 1.juni 1984 fikk da også daværende § 44 første ledd bokstav c i skatteloven følgende tilføyelse: ”Har skattyteren overtatt en virksomhet mot vederlag

¹⁹ Gjems-Onstad 1983 side 313

²⁰ Gjems-Onstad 1983 side 314

som overstiger verdien av de enkelte eiendeler, kan forskjellen, i den utstrekning den representerer forretningsverdi (goodwill), avskrives med inntil en femtedel årlig.”

Etter lovrevisjonene i 1999 følger reglene om avskrivning av goodwill sktl § 6-10 annet ledd bokstav a jf. sktl § 6-1 første ledd første punktum. Avskrivningen foregår etter reglene i sktl § 14-40 flg. Etter forarbeidene var det ikke ment å gjøre noen forandringer i rettstilstanden gjennom den nye loven.²¹ Avskrivningssatsen for goodwill ble gjennom en lovendring i 2000 redusert fra 30 % til 20 % jf. sktl § 14-43.

2.2.3 Beskatning av gevinst ved overdragelse av virksomhet

Salg av virksomhet var inntil 1992 skattepliktig etter daværende skattelov § 43. For å lette nødvendige struktureringer i industrien, og for å bedre konkurranseevnen ble omdannelsesloven 9. juni 1961 nr. 16 vedtatt. Loven kunne gi en lavere skattesats, eller fritak for gevinst ved avhendelse av virksomhet.

Ved lovendring 15. juni 1990 nr. 21 ble omdannelsesloven endret. Det ble tatt inn en rammebestemmelse om adgang til skattefri omdannelse av enmannsforetak til aksjeselskap, med utfyllende forskrift fastsatt av Finansdepartementet. Dagens regler reguleres av sktl § 11-20 med tilhørende forskrift. Eier av personlig virksomhet kan velge å omdanne til et AS skattefritt. Det var ikke tiltenkt noen realitetsendringer i forhold til tidligere bestemmelser. Bestemmelsen blir behandlet nærmere i kapittel 7.2.2.

2.3 Personinntekt og alminnelig inntekt

Hovedformålet med skattereglene er å finne frem til hva det enkelte skattesubjekt skal betale i skatt det enkelte år.²² Etter skattereformen 1992 er det to beregningsgrunnlag, den alminnelige inntekt og personinntekten. Aarbakkegruppen var de første som omtalte de to inntektsbegrepene. I NOU 1989:14 punkt 1.3.4 uttaler gruppen:

”Alminnelig inntekt består av alle skattepliktige inntekter som opptjenes av personer og bedrifter, fratrukket kostnader. Personinntekt er alminnelig inntekt for personer,

²¹ Ot.prp. nr. 86 (1997-98) Ny skattelov

fratrullet netto kapitalinntekt og påpluset eventuelle poster som ikke skal være fradragsberettiget i personinntekten.”

I Ot.prp. nr. 35 (1990-91) Skattereformen siterer Finansdepartementet Aarbakkegruppens forslag og uttaler at den gitte definisjon ”...om to beregningsgrunnlag [er] egnet til å gjennomføre de foreslåtte endringer i skattesatsstrukturen”. Dette skillet er grunnlaget i den såkalte delingsmodellen. Delingsmodellen behandles grundig i kapittel 6. Alminnelig inntekt beregnes for alle skattytere. Personinntekt blir fastsatt for alle lønnstagere. For næringsdrivende fastsettes bare personinntekt dersom de faller inn under delingsreglene.

Den store hovedregel for alminnelig inntekt er at enhver fordel som er vunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet er skattepliktig jf. sktl § 5-1 først ledd. Unntakene som følger av sktl kapittel 9 behandles ikke her. Skatteevneprinsippet, dvs. at skattebelastningen skal fordeles ut fra subjektens evne til å bære den, tilsier at det skal gjøres fradrag i bruttoinntektene for de ”kostnader som er pådratt for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig arbeid” jf. sktl § 6-1 første ledd. Inntekt som går med til å sikre disse kostnader gir ikke skatteevne. Alminnelig inntekt er derfor et nettoinntektsbegrep.

Hva som er personinntekt reguleres for det første av sktl § 12-2. De klart viktigste postene er arbeidsinntekt etter bokstav a og pensjon etter bokstav b. For det andre omfattes virksomhetsinntekter som antas å skyldes skattyterens personlige innstats av begrepet. Personinntekt omfatter ikke kapitalinntekt og kapitalkostnad, og det gis ikke fradrag for kostnader eller gjeldsrenter. Det er – i noen grad – et bruttoinntektsbegrep.²³

Av alminnelig inntekt skal det utskrives kommune- og fylkesskatt, jf. sktl § 15-3 og Stortingets skattevedtak 2004 i henhold til sktl § 15-2. Skattesatsen for disse er til sammen 28 %. På personinntekt utskrives toppskatt til staten jf. sktl § 12-1 jf. stortingets skattevedtak 2004 § 3-1 og trygdeavgift jf. lov om folketrygd 28. februar 1997 nr. 19 § 23-3. Disse to skattene utskrives bare på fysiske personers arbeidsinntekt

²² Zimmer Oslo 2001 side 69

²³ Zimmer Oslo 2001 side 72

og ikke på kapitalinntekt. Satsen for toppskatt varierer fra laveste sats på 13,5 % til høyeste på 19,5 %. For trygdeavgiften er denne høyest 7,8 for lønnsinntekter og 10,7 for virksomhetsinntekter. Forskjell i skattesatser kan da utgjøre hele 30,2 %. Jeg kommer nærmere inn på hvordan denne forskjell ligger til grunn for den skattemessige gunstige effekt som oppnås i kapittel 7.3.

2.4 Nærmere om fradrag

Av lovteksten i sktl § 6-1 første ledd først punktum, kan det utledes to kumulative vilkår for at det skal foreligge en fradragsrett. For det første må det foreligge en oppofrelse av en fordel. Dette kommer frem i lovteksten ved at en ”kostnad” må være ”pådratt”. En ren ombytting av verdier er ingen oppofrelse. For det andre må oppofrelsen av fordelene ha tilknytning til inntekt eller inntektsskapende aktivitet. Dette er nedfelt i lovens formulering ”...for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt”. Tilknytningskravet gir ikke opphav til noen problemer i forhold til goodwillregelen, og behandles ikke nærmere i denne oppgaven. Det sentrale her er oppofrelseskravet.

2.4.1 Oppofrelseskravet

Kjernen i dette er at det må foreligge en reduksjon i skattyters formuesstilling. En slik reduksjon kan finne sted på flere måter. Den typiske reduksjon er en utbetaling av penger uten at skattyteren får et vederlag tilbake, at skattyters eiendeler reduseres i verdi ved slit, elde eller på annen måte, eller ved at verdier konstateres tapt ved avståelse eller lignende.²⁴ Det sentrale i denne sammenheng er verdireduksjonen. Øvrige vilkår behandles ikke.

2.4.1.1 Verdireduksjon som oppofrelse

Fradragsrett for verdireduksjon gis ved avskrivninger. Utrykket er hentet fra regnskapsterminologien, og sikter til en systematisk fordeling av fradrag for anskaffelseskostnader over driftsmidlets antatte økonomiske levetid. Sktl § 6-10 regulerer direkte avskrivninger av fysiske driftsmidler, forretningsverdi og immaterielle objekter jf ”verdiforringelse ved slit eller elde”. Reglene vil bli nærmere behandlet i kapittel 5.

²⁴ Zimmer Oslo 2001 side 171

2.5 Realisasjon

Utløsning av skatteplikt/fradragsrett må knyttes til nærmere bestemte begivenheter. Før en slik begivenhet inntreffer vil det bare foreligge en inntektsmulighet/tapsfradragsmulighet. Sktl § 5-1 annet ledd og sktl § 5-30 oppstiller ”realisasjon” som et vilkår for skatteplikt for gevinst hhv. i og utenfor virksomhet. Av § 5-30, som er den sentrale av bestemmelse i denne oppgaven, følger det at realisasjon alltid er tilstrekkelig til å utløse skatteplikt/fradragsrett.²⁵ Sktl § 9-2 inneholder en oversikt over hva realisasjon omfatter. Bestemmelsen kom inn i loven i 1999, og det var klart at den ikke skulle gjøre vesentlige endringer i rettstilstanden, men videreføre de løsninger som allerede var etablert i praksis.

Realisasjonsbegrepet formuleres i skttl § 9-2 som en ”overføring av eiendomsrett mot vederlag”. Bestemmelsen har en oppregning av hva som skal regnes som en realisasjon. Det fremgår klart av ordlyden, jf. ”blant annet”, at oppregningen ikke er uttømmende. For goodwill er det frivillige salg som praktisk sett er det overlegent viktigste.

Reglene om hva som skal regnes som realisasjon er etter sktl § 9-1 fravikelige. Utgangspunktet etter sktl § 9-2 tredje ledd bokstav a er at en gaveoverføring ikke skal regnes som en realisasjon. For goodwill er det imidlertid gjort et unntak etter reglene i sktl kapittel 9 for arv og gave. Jf. sktl § 6-10 andre ledd litra b oppstår en fradragsrett i form av avskrivninger for skattyter ved ”overtakelse av virksomhet ved arv eller gave når det er betalt arveavgift av verdien”. Reglene om avskrivning behandles nærmere nedenfor i kapittel 5. En overdragelse mellom et enkeltmannsforetak til et AS, hvor det fortsatt er full identitet og kontinuitet på eiersiden, er en realisasjon. Dette behandles i kapittel 7.2.1.

²⁵ Zimmer Oslo 2001 side 269

3 Goodwill-begrepet

3.1 Innledning

Goodwill defineres forskjellig, men kjernen er en negativ avgrensning av et ikke-identifiserbart restobjekt som kan bidra til å øke inntekten i virksomheten. I dette kapittel skal jeg først redegjøre for hvordan begrepet tradisjonelt har vært definert. Hvordan goodwill defineres er i realiteten et spørsmål om eiendeler som faller inn, og må derfor sees i sammenheng med kapittel 8 om verdsettelse. Først i kapittel 8 redegjøres det for

I kapittel 3.2 skal jeg først gå igjennom hvordan de tre mest relevante rettskildene for goodwill: Lov, rettspraksis og forarbeider, definerer goodwill.

Deretter i kapittel 3.3 kommer litt om hvilke momenter som kommer inn når det skal fastlegges om det foreligger goodwill i en virksomhet.

Til slutt en avgrensning av begrepet. Først i kapittel 3.4 om hvordan goodwill avgrenses mot andre immaterielle rettigheter, og deretter i kapittel 3.5 om forskjellen mellom ervervet og egenopparbeidet goodwill.

3.2 Definisjon av goodwill

3.2.1 Lovgivning

Sktl 1911 inneholdt i § 44 første ledd bokstav c en definisjon av goodwill. ”Har skattyter overtatt en virksomhet mot vederlag som overstiger verdien av de enkelte eiendeler, skal forskjellen, i den utstrekning den representerer forretningsverdi (goodwill) avskrives etter bestemmelsene i § 44 A.”

Noen lovfestet generaldefinisjon finner vi ikke i dagens skattelov. Loven har imidlertid en rekke enkeltbestemmelser som omhandler goodwill jf. sktl § 6-10 annet ledd jf. sktl §§ 14-40 flg. om avskrivninger av ervervet goodwill og sktl § 12-13 annet ledd bokstav b nummer 4 om beregning av kapitalavkastningsgrunnlaget.

De mest sentrale lover som regulerer goodwill bortsett fra sktl, er lov om årsregnskap m.v. 17. juli 1998 nr. 56 og lov om aksjeselskaper 13. juni 1997 nr.44.²⁶ Det følger av forarbeidene at skatterettslige begrepet goodwill samsvarer med det som brukes i regnskaps- og aksjeloven²⁷.

Tidligere inneholdt lov 4.juni 1976 nr 59 om aksjeselskaper (gamle aksjeloven) § 11-11 tredje ledd følgende formulering:

”Har selskapet overtatt en virksomhet mot vederlag som overstiger verdien av de enkelte eiendeler, kan forskjellen oppføres som anleggsmiddel i den utstrekning den representerer forretningsverdi (goodwill)...”

Lov 13. mai 1977 nr. 35 om regnskapsplikt mv. (gamle regnskapsloven) § 21 sjette ledd hadde en helt tilsvarende utforming. Asl har i dag ingen definisjon av goodwill²⁸, mens i rskl er derimot goodwill i § 5-7 definert som:

”differansen mellom anskaffelseskostnad ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og gjeld i virksomheten.”

Dette er den eneste gjeldende lovbestemmelsen som uttrykkelig definerer goodwill. Det nærmere innholdet reguleres av rettspraksis og forarbeidene.

3.2.2 Rettspraksis

En definisjon av goodwill generelt er gitt i Rt 2001 side 572. Goodwill ble omtalt som ”den merverdi en virksomhet har ut over den samlede verdi av de enkelte aktiva virksomheten omfatter”. Det har imidlertid forekommet flere spørsmål for Høyesterett om hvordan goodwill skal avgrenses.

²⁶ Heretter asl

²⁷ Jf Ot.prp.nr.19 (1983-84) Avskrivningsregler side 16-17 og Kvamme side 1233

²⁸ Definisjonen er inntatt i Ot.prp.nr.23 (1996-1997). Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven). Denne samsvarer med definisjonen i rskl.

Begrepet goodwill skal i utgangspunktet defineres negativt. Dette fremgår klart både av lovgivning og teori, og presiseres på side 785 i Paulsen-dommen. I ettertid har det oppstått situasjoner hvor det kan spørres om man også kan operere med et positivt element i goodwillbegrepet. Spørsmålet tas opp hvor det hører hjemme - i forbindelse med verdsettelse av goodwill i kapittel 8.

3.2.3 Forarbeider

Ved innføringen av avskrivning for goodwill, uttalte Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 19 (1983-1984) følgende:

”Begrepet goodwill vil omfatte verdier av forskjellig type og forskjellig varighet. Tungtveiende grunner tilsier en lik regel for de forskjellige typer. Begrepet goodwill er derfor gitt tilsvarende vide innhold som etter aksje- og regnskapslovgivningen, dvs. at goodwill refererer seg til merverdien utover verdien av de enkelte eiendeler, i den utsteking den representerer en forretningsverdi.”

Og videre:

”Det foreslås ingen endringer i forhold til dagens regler med hensyn til hva som skal betraktes som ”goodwill”. Goodwill vil være vederlag som betales utover eiendelenes verdi ved erverv av virksomhet (forretningsverdien).”²⁹

Forarbeidene til regnskapsloven³⁰ oppstilte også en definisjon i forbindelse med omtale av gjeldende aksje- og regnskapslovgivning. Goodwill omtales her som differansen mellom virkelig verdi av en virksomhets identifiserbare eiendels- og gjeldsposter, og kostpris fra virksomheten ved kjøp.

Stort sett samsvarer definisjonen av goodwill i de forskjellige forarbeidene.

Dersom ervervet av goodwill skjer ved overdragelse av en hel virksomhet, vil denne også omfatte immaterielle verdier som know-how og organisatorisk infrastruktur.³¹ I

²⁹ Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 116

³⁰ Ot.prp. nr. 53 (1991-92) Om lov om endringer i: 1. Lov av 14. mars 1964 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven) 2. Lov av 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper (aksjeloven) 3. Lov av 13. mai 1977 nr. 35 om regnskapsplikt mv. (regnskapsloven) side 7

³¹ Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 239

den utstrekning disse er medregnet ved verdsettelsen av den aktuelle goodwill, må de også tilordnes avkastningsgrunnlaget som goodwill.

3.3 Foreligger goodwill i virksomheten?

Hvorvidt det foreligger goodwill vil bero på en helhetsvurdering.³² Typiske momenter som trekker i retning av at goodwill foreligger er en etablert og rasjonell organisasjon, kvalifiserte og erfarne ansatte, dokumenterte rutiner, godt profilert renommé, kundekretsen som har god bransjetilhørighet og sammensetning, og til slutt at det ikke er rom for nyetableringer innen bransjen generelt eller i distriktet.

Momenter i retning mot at goodwill foreligger kan være at virksomheten er ny og det er få ukvalifiserte ansatte, det gode renommé er knyttet til eierens person, generelt manglende eller dårlig renommé, ugunstig sammensetning av kundekrets med manglende soliditet og at det er rom for nyetableringer generelt eller i distriktet. Oppregningen i listene ovenfor er ikke uttømmende. Det må foretas en samlet vurdering av alle momenter som foreligger hvor ingen av momentene alene er avgjørende, og momentene vil kunne ha ulik vekt i forskjellige situasjoner.

3.4 Avgrensningen mot andre immaterielle rettigheter

Begrepet immaterielle verdier er vidtrekkende, og omfatter en meget uensartet gruppe formuesobjekter. Begrepet er nærmere beskrevet i forarbeidene³³, og det skal i prinsippet dekke alle formuesobjekter av ikke-fysisk art. I tillegg til goodwill omfattes begrensede rettigheter og ulike rettigheter som følger av åndsretten.³⁴

Hvor skillet mellom goodwill og andre immaterielle rettigheter skal trekkes kan by på tvil. Loven gir ingen henvisninger for hvordan skillet skal trekkes. Også forarbeidene gir få holdepunkter til avgrensningene, og virker heller ikke veldig gjennomtenkte.³⁵

³² Lignings ABS 2003 side 452

³³ Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 117

³⁴ Goodwill avgrenses mot immaterielle rettigheter i denne oppgaven. Immaterielle rettigheter behandles imidlertid ikke videre i denne oppgaven, heller ikke hvor reglene er de samme som for goodwill.

³⁵ Gjems-Onstad Oslo 2003 side 193

Skillet mellom immaterielle rettigheter og goodwill kommer inn i denne oppgaven. Goodwill faller utenfor beregningen av formuesskatt jf. sktl § 4-2 første ledd bokstav f. Med unntak av de immaterielle rettigheter i bokstav e og g, skal andre immaterielle rettigheter inngå i formuesberegningen. Ikke-tidsbegrensede immaterielle rettigheter hvor verdifallet er åpenbart kan ikke avskrives jf. sktl § 6-10 tredje ledd første og annen setning.

I regnskapsretten brukes begrepet ”immaterielle eiendeler”. Begrepet er nærmere definert i Foreløpig Norsk Regnskaps Standard november 2000 punkt 2.1.1 om immaterielle eiendeler:

”Begrepet immaterielle verdier omfatter alle ikke-pengeposter uten fysisk substans som har en verdi for foretaket og er et videre begrep enn immaterielle eiendeler”.

Videre i samme punkt sies det at for at noe skal kvalifisere som en immateriell eiendel, må en immateriell verdi. Denne må være ”identifiserbar” og kunne ”kontrolleres” av foretaket, slik at den representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å tilflyte foretaket.³⁶

Immaterielle eiendeler som utvikles av foretaket eller erverves ved kjøp av virksomhet., kan skilles fra goodwill dersom foretaket kan identifisere de fremtidige økonomiske fordelene som knytter seg til eiendelene. En immateriell eiendel er utskillbar dersom foretaket kan selge, leie ut eller på annen måte overføre de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen. Dersom en immateriell verdi er utskillbar vil den alltid være identifiserbar. En immateriell eiendel kan imidlertid være identifiserbar selv om den ikke er utskillbar.

Et foretak kontrollerer en eiendel dersom det kan sikre at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen tilflyter foretaket, og kan hindre at andre får tilgang til disse fordelene. Kontroll kan være sikret gjennom juridisk beskyttelse, men juridisk beskyttelse er ikke en nødvendig forutsetning for kontroll.

³⁶ Ulriksen 1999 side 39

Eksempler på immaterielle eiendeler er varemerker, forretningsnavn, utgiverrettigheter, IT-programvare, lisenser, kopieringsrettigheter (copy-rights), patenter, franchiserettigheter, driftsrettigheter og konsesjoner.

I NOU 2003:9 legges det opp til at reglene bør vurderes med sikte på å gjøre dem mer treffsikre.³⁷ Begrunnelsen er de ulike reglene for behandling av ervervet goodwill og andre immaterielle eiendeler kan medføre at erverver i størst mulig grad vil søke å allokere vederlaget som goodwill.

Det kan oppstå avgrensingsproblemer med hensyn til klassifisering av de ulike typer immaterielle eiendeler, f.eks. kan det være vanskelig å avgjøre om en eiendel er tidsbegrenset eller ikke.

3.5 Ervervet vs. egenopparbeidet goodwill

Goodwill kan enten være egenopparbeidet eller erverves fra andre. Grunnen til at det her må skilles, er at egenopparbeidet og ervervet goodwill behandles skattemessig ulikt.

Skatteloven inneholder en rekke bestemmelser som henviser til ervervet goodwill jf. sktl § 6-10 annet ledd jf. §§ 14-40 flg. om avskrivning, og 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire om beregning av kapitalavkastningsgrunnlaget. Skille er konsekvent med et unntak. Sktl § 4-2 første ledd bokstav f skiller ikke for hvilke eiendeler som skal holdes utenfor grunnlaget for formuesbeskatning.

Skillet kommer dessuten inn i sktl § 18-3 tredje ledd bokstav b om særregler ved skattlegging av kraftforetak og i lov om skattlegging av undersjøiske petroleumsforekomster m.v. 13. juni 1975 nr. 35 § 3 tredje ledd bokstav f.

Derimot nevner sktl ikke noe om hvordan den ervervede goodwill skal avgrenses mot den egenopparbeidede. Skillet er nærmere behandlet i Ot.prp. nr. 35 (1990-91) punkt 21.5.5 sidene 239 og 240. Forarbeidene fremhever at den ervervede goodwill gradvis

³⁷ Kapittel 7.3.4.2

kan erstattes av en ny selvutviklet goodwill, eller gå tapt. En antar at det i praksis ikke kan påvises noen eksakt verdi for den resterende goodwill til enhver tid.³⁸

I en virksomhets oppstartingsfase vil ikke goodwill utgjøre noe selvstendig objekt, men snarere være en avkastning på andre kilder som nyttes i virksomheten. Goodwill har således først og fremst sin kilde i personene og de realobjekter som benyttes i virksomheten. Den avkastning realobjektene gir i form av goodwill lar seg imidlertid - på lik linje med annen avkastning av realobjektene - ikke måle reelt. Etter hvert som tiden går vil imidlertid goodwill opparbeides, og utgjøre et selvstendig kapitalobjekt. Egenopparbeidet goodwill er et resultat av virksomhetsutøverens arbeidsinnsats og eventuell anvendt kapital. Goodwill som er ervervet fra andre, utgjør en kapitalinvestering på lik linje med investering i fysiske driftsmidler.

For den egenopparbeidede, originære goodwill gjelder det i utgangspunktet helt andre regler. De mest typiske eksempler på utgifter til å utvikle den merverdi som ligger i goodwill, er reklame- og markedsføringsutgifter, samt stiftelses-, startings- og organisasjonsutgifter. Alle disse utgifter kan føres til fradrag direkte selv om de i mange tilfelle vil ha betydning også for inntekter senere år. En identifiserbar transaksjon må bestå både av en identifiserbar overdragelse og et identifiserbart vederlag. Ved opparbeidet goodwill kan ikke hele transaksjonen identifiseres.³⁹ Verdien av opparbeidet goodwill inngår heller ikke i grunnlaget for formuesskatt. Disse forhold tilsier at en ser bort fra opparbeidet goodwill i virksomheten på eierens hånd. Først gjennom en verdsettelse, slik dette er beskrevet i kapittel 8, kan hele transaksjonen identifiseres.

Skillet medfører at dagens regelverk er egnet til å gi kunnskaps- og teknologibaserte bedrifter en større skattebelastning enn bedrifter som har kapital i ervervet goodwill.

I utgangspunktet burde også egenopparbeidet goodwill inngå i kapitalavkastningsgrunnlaget. Finansdepartementet uttaler om dette i Ot.prp.nr.35

³⁸ Ot.prp. nr. 19 (1983-84) Avskrivningsreglene side 17

³⁹ Ot.prp. nr. 42 (1997/98) om rskl punkt 7.9.3

(1990-91): “En metode for å finne frem til de immaterielle verdier, kunne være at selskap som dokumenterte eksistensen av slike verdier ved fremleggelse av revisorbekreftede beregninger, fikk medtatt den egenopparbeidede goodwillen i kapitalavkastningsgrunnlaget.”

En slik individuell oppsplitting vil by på omfattende ligningsadministrative vanskeligheter. For øvrig vil en tilordningsadgang for egenopparbeidet goodwill medføre klare verdsettelsesproblemer, og legge beslag på betydelige administrative ressurser.⁴⁰

4 Formuesskatt

4.1 Innledning

Formuesskatt er en skatt som utlignes på grunnlag av skattyters bruttoformue. Formuesskatten er en del av den samlede kapitalbeskatningen, og er begrunnet i fordelingshensyn og det offentlige behov for inntekter. Ved at skattebyrden spres på flere skattegrunnlag, kan formuesskatten også bidra til en mer effektiv ressursbruk. Formuesskatten er en progressiv skatt. Maksimal skattesats på formue er 1,1 %. Av dette utgjør skattesatsen betalt til staten 0,4 % og til kommunen 0,7 %.⁴¹

4.2 Hovedregelen

Det skatterettslige utgangspunkt og hovedregelen for formuesskatt er sktl § 4-1. Beregningsgrunnlaget er ”skattyterens eiendeler”. Den nærmere presiseringen for hver enkelt type rettighet må skje for den enkelte regel. Goodwill medtas aldri i formuen, verken når den er selvutviklet eller ervervet, jf. sktl § 4-2 første ledd litra f. Med unntak av sktl § 4-2 første ledd bokstav g og delvis bokstav e, må det avgrenses mot andre immaterielle rettigheter, jf. kapittel 3.4.

⁴⁰ Ot.prp.nr.19 (1994-1995) Evaluering av deler av skattereformen

⁴¹ NOU 2003:9 Skatteutvalget punkt 12.3.1

Grunnen til at forretningsverdi ikke skal medregnes, er først og fremst administrative hensyn. Som nevnt i kapittel 3.5 må det skilles mellom ervervet og egenopparbeidet goodwill. Problemet gjelder særlig verdsettelsen av den egenopparbeidede forretningsverdi. Denne skal gjenspeile den fremtidige avkastningen, og må fastsettes sjablonmessig.

I Ot.prp. nr. 35 (1990-91) på side 318 blir det i forbindelse med forholdet mellom børsnoterte og ikke børsnoterte selskaper fremhevet av Finansdepartementet:

”Departementet antar imidlertid at det ikke er hensiktsmessig å foreslå at goodwill også blir tatt hensyn til ved formuesansettelsen (...). Verdien av goodwill fastsettes av markedet. Det krever inngående og løpende kjennskap til vedkommende bedrift og marked for å kunne verdsette goodwill som ikke er omsatt.”

Og videre:

”Det antas å ville kreve uforholdsmessig mye arbeid om ligningsmyndighetene skulle foreta slik verdsettelse eller kontrollere skattyters anslag. Dessuten vil verdien kunne variere betydelig fra år til år.”

Synspunktene ble fastholdt i NOU 1991:17 side 50-51, som konkluderer med at en eventuell formuesskatt vil ”bety lite provenymessig”, og av Skauge-utvalget i NOU 2003:9.

At goodwill er unntatt fra formuesskatt er kritisert i teorien. Gjems-Onstad anfører i sin Bedriftsbeskatning fra 2003 uttalelsene i NOU 1991:17 er vanskelige å forstå med tanke på at de immaterielle verdiers stadige større betydning i næringslivet. Han konkluderer med at ”så lenge selvutviklede immaterielle eiendeler (...) holdes utenfor formuesskatten, må man stille store spørsmålstegn ved formuesskatten. En skatteform som i så stor grad ikke klarer å forholde seg til så sentrale verdier i moderne økonomi er et tankekors”.⁴²

⁴² Gjems-Onstad Oslo 2003 side 358

Jeg bemerker at det her foregår en diskusjon hvor også den politiske motstand mot sterke skjerpelser av formuesskatten kommer inn. Jeg velger å ikke gå nærmere inn på denne diskusjonen.

5 Avskrivning

5.1 Innledning

Hvis en eiendelen forbrukes over eiertiden som ledd i inntektserverv, kan fradrag av kjøpesummen ikke skje umiddelbart. Kjøper kan i stedet vanligvis kreve å aktivere kjøpesummen ved avskrivninger. Reglene om avskrivning har til oppgave å fordele en kostpris ut over eiendelens forventede levetid, og er dermed alternativ til å fradra hele kjøpesummen det år ervervet skjer. Reglene kommer til anvendelse på varige og betydelige driftsmidler som forringes i verdi på grunn av ”slit eller elde”, jf. sktl § 6-10 jf. sktl § 14-40 flg.

Typisk for et driftsmiddel er at det har en levetid over flere år, samt at verdien forringes etter hvert som tiden går. Goodwill er i norsk rett anerkjent som et driftsmiddel. Goodwill er en investering. Kostnadene oppofres over tid ved avskrivning. Forringelsen for goodwill skjer ved at den egeninnsats som erverver gjør over tid, erstatter den verdien goodwillen hadde ved ervervet. Denne egenopparbeidet goodwill er ingen oppofrelse for erververen. Egenopparbeidet goodwill er ikke gjenstand for verken fradrag eller avskrivning.

5.2 Kort om tidfesting

Tidfestingsreglene er regler om hvilket år en inntekt skal beskattes og når kostnader kan fradragsføres. Tidfestingsreglene forutsetter at det foreligger en skattepliktig inntekt eller en fradragsberettiget kostnad. Spørsmålet er hvordan denne posten skal bestemmes det enkelte år for driftsmidlet goodwill.

Etter den norske skatteloven er inntektsperioden bestemt til kalenderåret jf. sktl § 14-1 første ledd. Hovedregelen om tidfesting er sktl § 14-2. Etter annet ledd kan en kostnad

fradras det år det oppstår ”en ubetinget forpliktelse for skattyteren til å dekke eller innfri kostnaden”. Sktl § 14-2 er et utslag av realisasjonsprinsippet innenfor skatteretten.

For skattepliktige med full regnskapsplikt følger det av sktl § 14-4 annet ledd at årsregnskapet skal legges til grunn for tidfesting av inntekter og fradrag, med mindre noe annet er bestemt. Realisasjonsprinsippet skal derfor også for fullt regnskapspliktige skattytere legges til grunn ved beskatningen, uavhengig av den regnskapsmessige behandlingen. I foretak med begrenset regnskapsplikt, skal inntekter og kostnader i utgangspunktet tidfestes etter realisasjonsprinsippet, og ikke etter regnskapsreglene, jf. sktl § 14-4 første ledd.

Lovgiver har imidlertid gitt egne regler for driftsmidler, jf. sktl § 14-40 flg. Ervervet goodwill er en av undergruppene jf. sktl § 14-41 første ledd bokstav b.

Siden beskatningen skjer ut fra de enkelte år, kreves en tidsavgrensning av anskaffelsesomkostningene for varige driftsmidler. Reglene om avskrivninger kan deles i tre grupper.

For det første regler om hvilke driftsmidler som er gjenstand for avskrivning jf. sktl § 14-40. Driftsmidlene er inndelt i ni saldogrupper. Dette behandles i kapittel 5.4.

For det andre hvilket samlet beløp som kan avskrives jf. sktl § 14-42 som angir avskrivningsgrunnlaget. Etter sktl § 14-41 fjerde ledd skal driftsmidler i saldogruppe a, b, c og d avskrives under ett. Grupperingen skal foretas for hver av skattyters næringer og for hver kommune når samme næring drives i flere kommuner. I gruppene e, f, g, h og i føres hvert enkelt driftsmiddel på kontoen. Sktl § 14-43 angir hvilken prosentsats dette grunnlaget kan avskrives med hvert år. Hva som er gjenstand for avskrivning redegjøres det for i kapittel 5.5.

For det tredje behandles gevinst-/tapsberegningen jf. sktl § 14-44 i kapittel 5.6. Bestemmelsene er forskjellige for gruppe a, b, c og d (gruppesaldoer) og gruppe e-i (individuelle saldoer).

Ervervet goodwill er en egen gruppe, jf. sktl § 14-41 bokstav b. Goodwill er plassert i en særstilling og følger først reglene om gruppesaldoer, deretter reglene for individuelle saldoer. All goodwill for foretaket faller inn under den samme saldo, og avskrives etter sktl § 14-43 første ledd bokstav b med 20 % hvert år.

5.3 Generelt om avskrivninger

Den grunnleggende hjemmel for avskrivningsfradrag er sktl § 6-1 første ledd første punktum. Dette er den alminnelige bestemmelse om fradrag for utgifter. For driftsmidler er det imidlertid gitt mer spesielle bestemmelser i sktl § 6-10 og sktl § 14-40 flg. Disse kommer til anvendelse for alle driftsmidler, herunder goodwill.

5.3.1 Verdiforringelse ved slit og elde

Prinsipielt er det sktl § 6-1 første ledd første punktum som er den grunnleggende hjemmel for fradragsrett. Lovteknisk er sktl 6-10 en presisering av den alminnelige regel i sktl 6-1 første ledd første punktum.⁴³ Sktl § 6-10 regulerer direkte avskrivninger av fysiske driftsmidler, forretningsverdi (goodwill) og immaterielle objekter som er utsatt for ”verdiforringelse ved slit eller elde”. ”Slit” sikter til den mer fysiske slitasje, og er av den grunn den mest konkrete årsak til verdiforringelse for fysiske driftsmidler. For goodwill er det derfor gjerne alternativet ”elde” som normalt er oppfylt. Ordlyden passer i utgangspunktet ikke så godt, men det er gjennom praksis blitt akseptert at goodwill kan avskrives under den synsvinkel at denne eldes.⁴⁴

5.4 Hva er gjenstand for avskrivning

Det er bare goodwill ervervet fra et annet rettssubjekt som er gjenstand for avskrivning jf. ordlyden i sktl § 14-41 første ledd bokstav b. Hvor en næringsdrivende selger sitt enmannsforetak til et nyopprettet eget eid AS vil det ikke foreligge noen reelle forandringer i eierforholdet. Allikevel ansees dette som en transaksjon mellom to rettssubjekter. Ervervet goodwill må avgrenses mot andre immaterielle rettigheter slik det ble redegjort for i kapittel 3.4. Goodwill som er skapt i virksomheten på den næringsdrivendes hånd, er ikke avskrivbar, og må holdes utenfor den videre behandling jf. kapittel 3.5

⁴³ Zimmer Oslo 2001 side 176

⁴⁴ Zimmer Oslo 2001 side 185

Det typiske erverv er ved et kjøp av en virksomhet. Vederlaget for goodwill er på selgers hånd å anse som fordel vunnet ved virksomhet, jf. sktl § 5-30 første ledd ”realisasjon av andre formuesobjekter i virksomheten”. Virksomhetsregelen omfatter også gevinster ved salg osv. av driftsmidler.⁴⁵ Det foreligger ingen særlige skattesatser for kapitalgevinster. Skattesats for alminnelig inntekt på 28 % gjelder dermed. Risikoovergangen fremgår av sktl § 14-30. Bestemmelsen gjelder uansett avskrivningsmåte. Et driftsmiddel anses ervervet ”ved levering”.

Goodwill som er ”ervervet ved arv og gave” kan bare avskrives på arvingens eller gavemottakers hånd ”når det er betalt arveavgift av verdien”, jf. sktl § 6-10 annet ledd bokstav b. Kravet til at det skal være betalt arveavgift tolkes dit hen at verdien skal ha inngått i et arveavgiftsgrunnlag med den konsekvens at det skal være mulig å fastsette en inngangsverdi. Dessuten følger det av forarbeidene at forutsetningen for at goodwill skal være avskrivbar for skattyter, er at arvelater eller giver selv har ervervet og aktivert goodwillen, eller at goodwillen er inntektsført i forbindelse med gaveoverføringen.

Prinsippet om diskontinuitet fører til at gavemottaker og arving kan skrive opp inngangsverdiene til omsetningsverdi ved generasjonsskifte. Dermed oppnår gave- eller arvemottaker en skattelette i form av høyere avskrivninger. Som det følger av forarbeidene kan diskontinuitet medfører at gevinst på goodwill kan bli endelig skattefri ved arvelaters død.⁴⁶

5.4.1 Avgrensning mot andre immaterielle driftsmidler

Avskrivninger på andre immaterielle driftsmidler enn goodwill innrømmes ”bare hvis verdifallet er åpenbart” jf. sktl § 6-10 tredje ledd første punktum. Innskrenkningen kommer bare til anvendelse på driftsmidler som ikke er tidsbegrensede jf. sktl § 6-10 tredje ledd første punktum andre setning. Med begrepet ”tidsbegrenset” siktes til de tilfeller hvor rettigheten formelt har begrenset levetid. Grunnlaget for dette kan følge

⁴⁵ Zimmer Oslo 2001 side 137

⁴⁶ NOU 2000:8 Arveavgift punkt 10.2.7

direkte av lov eller forskrift, av særlig vedtak med hjemmel i lov eller forskrift eller ved avtale m.v.

Tidsbegrensede rettigheter kan som nevnt avskrives etter spesialregelen i sktl § 14-50 jf. sktl § 6-10 tredje ledd annet punktum. Er rettigheten tidsbegrenset kan avskrivning kreves med like store årlige fradrag over driftsmidlets levetid.

Kravet om åpenbart verdifall ble tatt inn i loven ved Skattereformen 1992. Det kan her synes noe uavklart hvor streng loven og forarbeidene påbyr at man skal være,⁴⁷ men forarbeidene gir uttrykk for at reglene er ment å være restriktive:

”Avskrivning av ikke tidsbegrensede immaterielle driftsmidler kan etter utkastet bare kreves hvor verdifallet er åpenbart. Det er således ikke nok å påvise at eiendelen er utsatt for et verdifall. Mindre avvik det enkelte år kan først kreves avskrevet når det akkumulerte avviket fremstår som åpenbart. Skattyter må overfor ligningsmyndighetene sannsynliggjøre at et slikt verdifall foreligger.”⁴⁸

Bakgrunnen for dette var å kontrollere skattyterens påstander om verdifall på immaterielle eiendeler. I praksis fungerer kravet til åpenbart verdifall i mange tilfeller nærmest som et avskrivningsforbud.⁴⁹

Ikke-tidsbegrensede immaterielle rettigheter er ikke gjenstand for avskrivninger jf. sktl § 6-10 tredje ledd annet punktum antitetisk tolket.

Er kundekrets og know-how overført som ledd i en overdragelse av et foretak, er det mest naturlig å anvende saldossystemets regler om goodwill jf. sktl § 14-40 flg. Overdras denne type verdier isolert, synes den tidligere ordlyden i sktl 1911 § 44 første ledd bokstav c nummer 1 annet punktum å forutsette at goodwillreglene ikke skal anvendes. Det var et vilkår for avskrivningsrett at skattyter ”har overdratt en virksomhet mot vederlag som overstiger verdien av de enkelte eiendeler”. I relasjon til avskrivningsreglene forutsatte tilsynelatende sktl 1911 § 44 første ledd bokstav c

⁴⁷ Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 117

⁴⁸ Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 353

⁴⁹ Gjems-Onstad Oslo 2003 side 192

nummer 1 første avsnitt, at goodwill ble overdratt som ledd i overføring av en virksomhet. Selv om ordlyden ikke er videreført i sktl 1999, er det ikke antatt at det er gjort endringer i gjeldende rett, jf. presumpsjonen om uendret rettsstilstand i Ot.prp. nr. 64 (1997-98) Om midlertidig lov om arbeidsgiveres avsetninger i Norges Bank og endringer i lov om skatt av formue og inntekt side 13.⁵⁰

5.4.2 Saldoavskrivning

Utgangspunktet for aktiveringsplikt for driftsmidler er regulert i sktl § 14-40 første ledd. Driftsmidler er her gitt et vidt omfang, og omfatter ikke bare fysiske objekter. Det er sikker rett at også goodwill faller inn under betegnelsen driftsmiddel. Kostprisen for ikke-betydelige, eller for ikke-varige driftsmidler, kan fradras umiddelbart selv om de i og for seg har verdi utover inntektsåret.⁵¹ Det oppstilles to kumulative vilkår, bare ”varige” og ”betydelige” driftsmidler omfattes av bestemmelsen. Varig anses denne når den ved skattyters erverv antas å ha en brukstid på minst tre år jf. § 14-40 første ledd bokstav a annet punktum. Betydelig anses et driftsmiddel å være når skattyter har en kostpris på over 15 000 kroner, jf. tredje punktum. Reglene er begrunnet i praktiske hensyn.

For goodwillverdi er det gitt en særregel i § 14-40 første ledd bokstav b. Ordlyden omfatter bare ”ervertet forretningsverdi”. Det må avgrenses mot egenopparbeidet forretningsverdi på samme måte som det ble redegjort for i kapittel 3.5. Bestemmelsen inneholder bare et krav om kostpris. Forretningsverdi forutsettes å ha en levetid på minst tre år.

5.5 Hvilket samlet beløp som kan avskrives

Forretningsverdi er en av ni avskrivningsgrupper, jf. sktl § 14-41 første ledd litra b. Avskrivningene skal i så stor utstrekning som mulig avspeile det reelle verdifallet på driftsmidlene, slik at avskrivningsreglene ikke gir muligheter for oppbygging av skattekreditter av betydning. Forarbeidene fremhever at de foreslåtte

⁵⁰ Gjems-Onstad Oslo 2003 side 197

⁵¹ Se Zimmer Oslo 2001 side 173

avskrivningssatsene i hver saldogruppe antas å tilsvare et gjennomsnitt av faktisk verdiforringelse for de ulike driftsmidlene i gruppen.⁵²

For gruppen forretningsverdi, skal avskrivningen foregå under ett, jf. sktl § 14-41 fjerde ledd første ledd. Grupperingen skal etter annet ledd foretas for hver av skattyters næringer, og for hver kommune når samme næring drives i flere kommuner. Som nevnt kan det, jf. sktl § 14-43 første ledd bokstav b, for forretningsverdi avskrives med inntil 20 % for hvert år. Satsen er et maksimum, jf. ”inntil”. Skattyter kan fritt velge fra år til år den sats som ønskes avskrevet mellom 0 og 20 %. Årets avskrivningssats reduserer neste års avskrivningsgrunnlag, jf. sktl § 14-42 annet ledd.

Jf. sktl § 19-2 tredje ledd er det bare forretningsverdi ervervet fra og med 1. januar 1992 som kan inngå i avskrivningsgrunnlaget.

5.6 Realisasjon av driftsmidler

Når et driftsmiddel realiseres, har skattyteren en valgrett. Han kan velge å inntektsføre salgssummen med en gang, jf. sktl § 14-44 første ledd første punktum. Videre kan skattyter for salgssum som stammer fra avskrivningsgruppe a, b, c og d fradra summen for vedkommende gjenstand på respektive konti, jf. sktl § 14-44 annet ledd første punktum. Fører dette til at saldo blir negativ, bestemmer sktl § 14-46 at ”en andel [av den negative saldo] minst tilsvarende gruppens avskrivningssats inntektsføres”. For avskrivningsgruppe e, f, g, h og i beregnes først gevinsten eller tapet ved realisasjonen. Det skal føres en egen gevinst- og tapskonto jf. sktl § 14-45, jf. sktl § 14-44 tredje ledd.

For goodwill følges først reglene for gruppessaldoer og deretter reglene for individuelle saldoer. Det oppstilles en valgrett for alle saldogrupper, også gruppen goodwill (b-saldoen). Skattyteren kan selv velge hvor mye av salgsvederlaget som skal inntektsføres direkte i realisasjonsåret. Dette fremgår klart av ordlyden i sktl § 14-44 første ledd første punktum.

⁵² Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 112

For goodwill kan en salgssum, eller den del av den som ikke inntektsføres, trekkes fra på saldo. Velger skattyter å fradra så mye etter § 14-44 annet ledd at dette fører til en negativ gruppe b, skal denne overføres til en gevinst- tapskonto, jf. sktl § 14-44 tredje ledd annet punktum.

Er all goodwill ved en realisasjon egenoparbeidet, vil saldo på gruppen være null. Det vederlag som mottas kan likevel føres på saldoen, noe som fører til at overføringen til gevinst- og tapskonto blir negativ (badwill) jf. sktl § 14-44 tredje ledd annet punktum.

Dette lovtekniske kompliserte hjemmelsgrunnlaget for føring av realisasjonsvederlag for goodwill, har som tilsiktet effekt at salgsvederlaget for goodwill kan unngå personinntektsbeskatning når det føres over gevinst- og tapskonto jf. sktl § 12-12 tredje ledd c.⁵³ Nærmer om beregning av kapitalavkastningsgrunnlaget følger i kapittel 6.2. Dersom realisasjon av goodwill gir tap (forutsetningsvis fordi det er positiv goodwill på gruppe b), kan ikke tapet fradragsføres direkte og heller ikke føres til gevinst- og tapskonto, jf. § 14-44 tredje ledd annet punktum som bare omtaler negativ b-saldo. I stedet må skattyteren fortsatt skrive ned inntil 20 % på den tomme b-saldoen.

Skattyteren er i prinsippet gitt en valgrett mellom direkte inntektsføring, og utsatt inntektsføring ved at beløpet inngår i gevinst-/tapsberegning. I praksis vil imidlertid skattyter sjelden velge direkte inntektsføring. Poenget med særregelen for egenoparbeidet goodwill var fra lovgivers side å gi mulighet for en viss skattekreditt for slike gevinster.

5.7 Kort om forholdet til regnskapsretten

De skatterettslige regler om avskrivninger har en nær sammenheng med de regnskapsrettslige regler om avskrivninger. Avskrivninger i regnskapsretten er basert på en modell som gir mulighet for å utvikle finansregnskapet ubundet av skatteregler og skattetenkning, men basert på god regnskapsskikk.⁵⁴

⁵³ Gjems-Onstad Oslo 2003 på side 232

⁵⁴ Kinserdal Oslo 1998 side 80

Goodwill registreres bare i regnskapet dersom en virksomhet har kjøpt denne. Dette følger av ordlyden i rskl § 5-7. Det er betalt for en størrelse som en forventer vil medføre høyere resultat i tiden fremover. Goodwill føres opp som en eiendel og avskrives planmessig over forventet levetid.⁵⁵

På grunn av Ot.prp.nr. 89 (2003-04) ble det fastsatte en lovendring i rskl. Forskriften inkorporerer forordning (EF) nr. 1602/2002 om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder (International Financial Reporting Standards, IFRS).⁵⁶ Forordningen pålegger børsnoterte foretak å utarbeide konsernregnskap i samsvar med de internasjonale regnskapsstandardene. Etter IFRS kan goodwill ikke lenger oppføres i regnskapet og avskrives. Reglene trer i kraft fra 1. januar 2005.

6 Delingsreglene

6.1 Innledning

Skattereformen av 1992 innebar vesentlige endringer av skattesystemet med innføringen av begrepene alminnelig inntekt og personinntekt. Et viktig mål var å beskatte arbeidsinntekt som personinntekt uansett i hvilken eierform det blir drevet. Etter sktl § 12-2 bokstav g, jf. sktl § 12-10 første ledd bokstav a, skal virksomhetsinntekt fra et enmannsforetak regnes som personinntekt når eieren deltar aktivt i foretaket. Ved beregning av personinntekt for virksomhetsutøvere, må det foreligge en måte å skille ut arbeidsinntektsdelen av virksomhetsinntekten. Prosessen kalles gjerne deling, og er opphav for de såkalte delingsreglene.

Delingen foregår ved at virksomhetsinntekten deles i en arbeidsinntektsandel og en kapitalinntektsandel. Det er bare arbeidsinntektsandelen som inngår i personinntekten. Det er forskjellene i beskatning av kapitalinntekt og personinntekt som ligger til grunn

⁵⁵ Kinserdal Oslo 1998 side 72

⁵⁶ Se Ot.prp.nr. 89 (2003-04) kapittel 3 for gjennomføringen av EØS-regler etter forordning (EF) nr. 1606/2002.

for delingsreglene. Det er her to forhold som gjør delingsmodellen så sentral i forhold til goodwill.

For det første forskjellene i skattesatsene for beskatning av kapitalinntekt og personinntekt. Arbeidsinnsatsandelen skattlegges jf. sktl § 5-1 hvor maksimal marginalsatt kan komme opp i 58,2 %.⁵⁷ Her er trygdeavgift og toppskatt inkludert. Kapitalinntektsdelen i virksomhet skattlegges derimot jf. sktl § 5-30 med en sats på 28 % jf. sktl § 15-3 i henhold til Stortingets skattevedtak for inntektsåret 2004.⁵⁸

For det andre at personinntekt er gjenstand for bruttobeskatning. I alminnelig inntekt, som er et nettoinntektsbegrep, gjøres det fradrag i bruttoinntekter for ”kostnad som er pådratt for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt”, jf. sktl § 6-1 første ledd første punktum. Ved beregning av personinntekt gis det derimot ingen fradrag i beregningen av lønnsinntekter, og ved beregningen av arbeidsinntektsandelen av virksomhetsinntekt gis det ikke fradrag for kapitalomkostninger.

Etter sktl § 12-12 beregnes først kapitalinntektsdelen. Personinntekten utgjør dermed differansen mellom virksomhetsinntekt og kapitalinntekt. Beregningsmodellen kalles ”kildemodellen”. Denne beregningen redegjøres det for i punkt 6.3

Begrunnelsen for innføringen av delingsmodellen har kommet til uttrykk i Ot.prp. nr. 35 (1990-91) på side 32:

”Skattereformen vil gi vesentlig større skattemessig nøytralitet mellom ulike eier- og organisasjonsformer i næringslivet. Dette skyldes bl.a. at det legges opp til like skattesatser for personlig næringsdrivende og selskaper...”

Og videre at:

”Ved at en reduserer mulighetene for å opparbeide store skattekreditter og innfører samme skattesats på kapitalinntekter i personsektoren som i selskapssektoren, fjernes i

⁵⁷ Se NOU 2004:10 Om grunnlaget for inntektsoppgjøret 2004 punkt 2.2.1

⁵⁸ St.prp.nr 1 (2004-05) Skatte-, avgifts- og tollvedtak

prinsippet forskjellsbehandlingen mellom de selskapslignede selskapene på den ene siden og de deltakerlignede selskapene og personlig næringsdrivende på den andre.”

I forhold til beskatning av arbeidsinnsats uttales det i Rt 2002 side 164 Røe:

”Siktemålet med delingsreglene var at vederlag for arbeidsinnsats skal beskattes likt for lønnstakere, personlig næringsdrivende og aktive eiere i aksjeselskaper. Valg av organisasjonsform i næringslivet skulle ikke være avgjørende for beskatningen av arbeidsinnsats.”

Man kan oppsummere delingsmodellens formål til at all arbeidsavkastning i størst mulig grad skal behandles likt skattemessig, uavhengig av om avkastningen faktisk tas ut som lønn.

For at reglene om beregning av personinntekt av et enkeltmannsforetaks inntekt skal komme til anvendelse, må to kumulative vilkår være oppfylt, jf. sktl § 12-10. Beregningen skal bare foretas på grunnlag av ”den alminnelige inntekten av virksomheten” jf. sktl § 12-12, og eieren av foretaket ”deltar aktivt” i dette jf. sktl § 12-10 bokstav a. Disse vilkår gjøres det nå rede for i kapittel 6.2. Deretter følger reglene om beregningen som foretas i kapittel 6.3, før det redegjøres for forholdet mellom utbytte og delingsmodellen i forhold til goodwill i kapittel 6.4.

6.2 Grunnvilkår for deling

6.2.1 Virksomhetsinntekt

Utgangspunkt for beregning av personinntekt er ”alminnelig inntekt fra virksomheten eller selskapet” det aktuelle år jf. sktl § 12-12 først ledd. Inntekt som har karakter av kapitalinntekt utenfor virksomheten, skal ikke trekkes inn under delingsmodellen. Grensen mellom virksomhetsinntekt og kapitalinntekt må nok trekkes etter samme kriterier som praksis har lagt til grunn ved skillet mellom kapital- og virksomhetsreglene i sktl § 5-1 første ledd.⁵⁹ De sentrale momenter her er inntektens størrelse og den aktivitet som forvaltningen av objektet krever.

⁵⁹ Zimmer Oslo 2001 side 404

Dessuten må det trekkes et skille mellom arbeidsinntekt og virksomhetsinntekt. Grensen har også betydning i forhold til bl.a. retten til minstefradrag og plikten til å betale arbeidsgiveravgift jf. ftrl § 23-2.

Det er det reelle forholdet som skal legges til grunn. Foreligger en avtale mellom oppdragsgiver og skattyter, må man se hvordan partene har innrettet seg etter avtalen.⁶⁰ I enkelte tilfelle kan det imidlertid være vanskelig å konstantere hva det reelle forholdet er. Det må da foretas en helhetsvurdering. Gjennom praksis er det utarbeidet en liste med momenter som kan trekke i retning av at det foreligger en næringsvirksomhet.⁶¹ De viktigste av momentene er at skattyteren har flere oppdragsgivere samtidig eller etter hverandre, og at han har egne driftsmidler, kontorer og ansatte. Videre at skattyteren ikke har krav på flere oppdrag fra oppdragsgiver, og at skattyteren ikke behøver å stille personlig men har rett til å stille med andre, at skattyter selv holder materialer o.l. og at oppdragsgiver har ikke administrativ instruksjonsmyndighet over hvorledes oppdraget skal utføres.

Oppregningen er ikke uttømmende. Momentene vil kunne ha ulik vekt i forskjellige tilfelle. Varighet og omfang av tjenesteytelser kan f.eks. ha sin forklaring i prosjektets og det enkelte oppdrags karakter. Det må foretas en samlet vurdering hvor ingen av momentene alene vil være avgjørende for resultatet.

At det enkelte av momentene ovenfor ikke er tilstede, er ikke automatisk et moment som trekker i retning av et lønnsmottakerforhold. I tilfeller hvor oppdragstakers prestasjon er nært knyttet til oppdragsgivers øvrige drift, f.eks. når oppdragstaker arbeider sammen med oppdragsgivers ansatte om et bestemt prosjekt, vil f.eks. det at oppdragsgiver har den faglige og administrative instruksjonsmyndigheten ha mindre vekt.

⁶⁰ Forutsatt at avtalen har en egenverdi og ikke er illojal mot skattereglen, slik at omgåelsesnormen ikke kommer inn.

⁶¹ Ligningens ABC 2003 side 695

6.2.2 "Deltar aktivt"

Det annet vilkår for at det skal beregnes personinntekt, er at eieren av foretaket "deltar aktivt i virksomheten", jf. sktl § 12-10 første ledd bokstav a. Aktivitetskravet innebærer at vedkommende må ha utøvet en arbeidsinnsats i virksomheten i løpet av inntektsåret. Aktivitetskravet kan oppfylles på flere måter. Enten ved å delta aktivt i selskapets ledelse, eller ved innsats på et mer underordnet plan. Aktiviteten i foretaket behøver ikke være eierens hovedbeskjeftigelse.

Det har vært stilt ganske små krav til aktiviteten, jf. Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 362. Det følger her at "[F]or ansvarlig innehaver av enkeltmannsforetak presumeres det at vedkommende deltar aktivt i driften." I skatteforskrift FIN § 12-10-2 er det imidlertid gitt nærmere regler om aktivitetskravet. Av særlig interesse for enkeltmannsforetak er bestemmelsen i § 12-10-2 om at innsats på inntil 300 timer i inntekståret som hovedregel ikke skal regnes som relevant aktivitet. Kravet om 300 timer aktivitet i inntektsåret gjelder likevel ikke i liberale foretak, eller i foretak som har vesentlige likhetstrekk med skattyterens lønnede yrke. 300 timers-regelen vil følgelig ha liten eller ingen betydning i forhold til de subjekter som denne oppgaven omhandler.

Skauge-utvalget foreslår uansett at 300 timers-regelen oppheves, blant annet på grunn av de administrative problemene disse skaper.⁶²

Reglene ovenfor må suppleres med regler og identifikasjon av nærstående jf. sktl § 12-11. Ellers ville regelen bli altfor lett å omgå sml. Rt 2001 side 187 Media Bergen AS.

6.3 Beregningen

Utgangspunkt for beregningen er årets skattepliktige virksomhetsinntekt.⁶³ Bestemmelsene om beregning av personinntekt er inntatt i sktl kapittel 12 med tilhørende bestemmelser i skatteforskrift FIN.

⁶² NOU 2003:9 side 233

⁶³ Se Gjems-Onstad Oslo 2001 side 1033

Virksomhetsinntekt er en blanding av arbeidsinntekt og kapitalinntekt. Personinntekt skal ikke omfatte kapitalinntekter. Disse må da på en eller annen måte skilles ut. For noen grupper inntekt fremgår dette direkte av virksomhetens regnskap, mens for andre må kapitalinntekten beregnes indirekte.

Utgangspunktet for beregning av personinntekt er ”alminnelig inntekt fra virksomheten eller selskapet” det aktuelle år jf. sktl § 12-12 først ledd. Deretter foretas en rekke korreksjoner. Sktl § 12-12 annet ledd regulerer hvilke poster som skal legges til. Reglene reflekterer det prinsipp at kapitalutgifter ikke skal være fradragsberettiget ved beregning av personinntekt. Av samme bestemmelses tredje ledd fremgår hvilke poster som skal trekkes fra. For kapitalinntekter er det i første rekke inntekt av finansgjenstander som skal holdes utenfor personinntekten jf. sktl § 12-12 tredje ledd bokstav a, b og c.

Gruppen beregnet kapitalavkastning i virksomheten skal også trekkes fra personinntekten jf. sktl § 12-12 tredje ledd bokstav g. Beregningen skal foregå etter sktl § 12-13.

Goodwill er en del av kapitalavkastningsgrunnlaget, jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire. Kapitalavkastningsgrunnlaget omfatter investert kapital i virksomheten, inkludert ervervet goodwill. Virkningene er at en større del av resultatet blir betraktet som kapitalavkastning og en tilsvarende lavere del som personinntekt.

Som nevnt i kapittel 3.5 er den egenopparbeidede goodwill en av de viktigste verdier som faller utenfor. Denne verdien vil normalt fremkomme som et resultat av den næringsdrivendes arbeidsinnsats og eventuell anvendt kapital. Goodwill vil her først og fremst ha sin kilde i personene og de realobjekter som benyttes i virksomheten. Den avkastning realobjektene gir i form av goodwill lar seg imidlertid - på lik linje med annen avkastning av realobjektene - ikke måle reelt.⁶⁴

⁶⁴ Se her Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 239-240 og Ot.prp. nr. 19 (1994-95) Evaluering av deler av skattereformen side 159-160

Det er imidlertid intet vilkår at skattyter har betalt for verdiene. Overdratt goodwill ved arv eller gave skal medregnes, jf. Innst.O.nr. 80 (1990-91) side 336. Det kan neppe være noe vilkår for tilordningen til kapitalavgiftsgrunnlaget at goodwillen er avskrivbar.⁶⁵

Lovgiver har her fulgt hovedregelen om at det må finne sted en realisasjon.

For goodwill ble det diskutert om man imidlertid skulle operere med et unntak for realisasjonskravet. Spørsmålet ble behandlet i Ot.prp. nr. 35 (1990-91) side 239-240. Det heter her: ”I oppstartingsfasen vil goodwill ikke utgjøre noe selvstendig objekt, men snarere en avkastning på andre kilder som nyttes i virksomheten. Etter hvert vil imidlertid den opparbeidede goodwill utgjøre et selvstendig kapitalobjekt. Deler av virksomhetsinntekten vil da nettopp ha sin kilde i den etablerte goodwill. Isolert sett burde dette da medregnes i avkastningsgrunnlaget. ”

På den annen side tilsier en løsning hvor goodwill medregnes i kapitalavkastningsgrunnlaget, at verdien av denne inntektsføres etter hvert som den opparbeides. Likeledes vil det i så fall være riktig å behandle opparbeidelseskostnadene som investeringer i regnskapet, slik at disse blir aktivert. Løsningen ble som nevnt at skattyteren ikke inntektslignes for goodwill etter hvert som den opparbeides.

Skattyter som driver et enkeltmannsforetak, kan langt på vei lovlig omgå delingsreglene ved aktiv skatteplanlegging. Ved å overdra enkeltmannsforetaket til et AS slik dette er beskrevet i kapittel 7, vil den egenopparbeidede goodwill i foretaket gå over til å bli ervervet goodwill for AS’et, og dermed inngå i grunnlaget i sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire.

6.4 Utbytte

Aksjeutbytte er en kapitalinntekt som faller inn under kapitalregelen i sktl §§ 5-1 første ledd og 5-20 første ledd bokstav b. Utbyttet er skattepliktig som inntekt jf. sktl § 10-11 første ledd.

⁶⁵ Zimmer (red) Oslo 2003 side 700

Skattelovens utbyttebegrep er definert i § 10-11 annet ledd første punktum. Som utbytte regnes ”enhver utdeling som innebærer en vederlagsfri overføring av verdier fra selskap til aksjonær”. Tanken er at verdier som skapes i selskapet, regnes som utbytte når de deles ut.

En aksjonær som også arbeider i et selskap, får i hovedsak sin inntekt i form av lønn og ved aksjeutbytte. Adgangen den aktive aksjonæren har til å fastsette forholdet mellom lønn og utbytte, åpner for betydelige tilpasningsmuligheter ved at ordinær lønnsinntekt omdannes til kapitalinntekt. På grunn av de ulike skattesatsene for arbeidsinntekt, og kapitalinntekt kunne den aktive aksjonæren, før delingsmodellen ble vedtatt, spare skatt ved at kompensasjonen for arbeidsinnsats tas ut i form av utbytte i stedet for lønn. Lønnsinntekt beskattes som nevnt med en topp på 58,2 %. Utbytte beskattes som kapitalinntekt på 28 % jf. sktl § 15-3 jf. skattevedtak. En aktiv aksjonær som får sin arbeidsinnsats belønnet gjennom utbytte, kan således bli langt lempeligere skattlagt enn en lønnstaker som yter tilsvarende arbeidsinnsats. Uten særregler ville dette være et insentiv til å gi utbetalinger i form av utbytte.

For å motvirke denne form for skattetilpasning er det nødvendig at også arbeidsinntekten til aktive aksjonærer blir delt i en kapitalinntektsdel og en arbeidsinntektsdel. Gjennom delingsmodellen skjer dette som en del av ligningen. Siktemålet er at vederlag for arbeidsinnsats skal beskattes likt for lønnstakere, personlig næringsdrivende og aktive eiere i aksjeselskaper. Reglene over bryter med nøytraliteten i skattesystemet. Delingsmodellen sikter mot å fjerne motivet for å omdanne lønn til utbytte.

Selskapsrettslig kan det derimot være en fordel at man har minst mulig goodwill i virksomheten. Goodwill reduserer, i motsetning til annet immaterielt driftsmiddel, utbyttegrunnlaget, jf. asl § 8-1 første ledd nr 2.⁶⁶

⁶⁶ Gjems-Onstad Oslo 2003 side 195

7 Omdanning

7.1 Innledning

Hovedmålsettingen til Skattereformen 1992 var at ulike typer foretak, enten det er aksjeselskaper, deltakerlignede selskaper eller enkeltpersonsforetak, i størst mulig grad skulle likebehandles skatterettslig. Samtidig må målet om en likeartet beskatning av ulike organisasjonsformer avveies mot andre hensyn. Ulike typer foretak har særtrekk som kan vanskeliggjøre full skattemessig likebehandling.

Reformen har ført til at mange virksomheter har foretatt tilpasninger til regelverket. Først og fremst for å unngå delingsmodellen. Fra Skattereformen i 1992 frem til i dag har antall virksomheter som faller inn under delingsmodellen sunket fra ca 55 % til ca 25 % av alle virksomheter.⁶⁷

For det første kan en overdragelse foregå gjennom et vanlig salg av hele virksomheten til en utenforstående kjøper. Når to uavhengige kontraktparter inngår en avtale vil interessemotsetningene mellom partene normalt være en tilstrekkelig garanti for at prisen stemmer med markedspris. Denne situasjonen behandles ikke nærmere.

For det andre kan tilpasningen foregå ved å trekke inn passive eiere i virksomheten, for derved å falle utenfor sktl § 12-10 første ledd. I et foretak hvor mindre enn to tredjedeler av deltakerne er aktive, eller hvor disse har krav på mindre enn to tredjedeler av virksomhetens overskudd, faller man utenfor delingsreglene. Konsekvensen er at det ikke lenger skal beregnes personinntekt i foretaket. Dermed slipper man både toppskatt og trygdeavgift.

Den tredje relevante tilpasningsmulighet oppstår ved å omdanne den personlig eide virksomheten til et AS, og derved oppnå de skatterettslige tilpasningsmulighetene som er knyttet til goodwill. Det er disse reglene som skal behandles i denne oppgaven.

⁶⁷ Ot.prp.nr.1 (2004-2005) Skatte- og avgiftsgrunnlaget - lovendringer side 28 og Gjems-Onstad Oslo 2003 side 905

Etter skattereformen i 1992 har en rekke personlig drevne virksomheter blitt omdannet til aksjeselskaper.⁶⁸ Typisk er dette for de liberale yrker som advokater, revisorer, regnskapsførere, konsulenter, tannleger mv. Et av motivene for en omdanning kan være, å unngå og falle inn under delingsmodellen. Omdannelsen av virksomhetene har imidlertid også en side til goodwillreglene. Disse kan gi skattemessige virkninger selv om man ikke unngår delingsreglene. Man tar istedenfor konsekvensene av at delingsreglene kommer til anvendelse, men man minsker den betydningen de har.

Et sentralt moment er at det som har vært egenopparbeidet goodwill blir realisert ved en omdanning. Man kan da føre inn goodwillverdien i regnskapet som ervervet goodwill. Dette øker kapitalen i selskapet totalt, og det skjer automatisk en forskyvning i forholdet mellom kapitaldelen og arbeidsdelen i virksomheten. En større del faller dermed utenfor personinntektsdelen av delingsmodellen.

Skattelettelsene kan oppstå både gjennom selve omdannelsen, og den situasjon som oppstår når omdannelsen er gjennomført, slik at det er den fremtidige verdiskapningen som oppnår skattelettelsene. Ved omdanning til et AS unngår den næringsdrivende langt på vei at fremtidig verdiskapning beskattes som kapitalinntekt og ikke som arbeidsinntekt. Dette gjøres ved at en så stor del som mulig av inntekten henføres som vederlag for virksomheten. Ved å fastsette en høy sjablonmessig goodwill-verdi, oppnår man at vederlaget for virksomheten blir høyere enn hva verdien av de eiendeler som ligger i virksomheten skulle tilsi. Kapitalinntekten beskattes med en sats på 28 % jf. sktl § 15-3 i henhold til skattevedtak, mens for arbeidsinntekt kan satsen bli hele 58,2 % jf. sktl § 12-1 og ftrl § 23-3. Jo høyere toppsatsen og trygdeavgiften, jo større er insentivet for å omdanne virksomheten.

Selve omdannelsen er en realisasjon som utløser skatteplikt. Den personlige næringsdrivende må da betale 28 % skatt av kapitalgevinsten. Imidlertid oppnår han samtidig at den egenopparbeidede goodwill i virksomheten nå avhendes, og blir ervervet goodwill på selskapet hånd. Denne kan avskrives.

⁶⁸ Kvamme

Om en omdanning av et foretak lønner seg, er i realiteten et regnestykke. Er de skattemessige lettelser som oppnås gjennom fremtidig beskatting som kapitalinntekt i tillegg til fradraget gjennom avskrivninger større enn kapitalgevinsten ved salget, vil omdannelsen lønne seg skattemessig. For enkeltmannsforetak hvor goodwill representerer en ikke ubetydelig verdi, vil nettopp dette være tilfelle.

Hovedregelen om realisasjon behandles nærmere i kapittel 7.2.1 nedenfor. Deretter kommer et avsnitt om den alternative skattefrie omdanningen i kapittel 7.2.2. Selve kjernen i dette kapittel, nemlig hvilke skattebesparelser omdanningen fører med seg, behandles i kapittel 7.3 Til slutt kommer en kort oppsummering i kapittel 7.4.

7.2 Forskjellige former ved omdannelse fra enmannsforetak til AS

Når man driver en virksomhet, er det alltid et spørsmål om man skal drive et enkeltmannsforetak, et selskap med delt ansvar eller kanskje et aksjeselskap. Skattereformen hadde som mål at nettopp dette valget skulle skje nøytralt. Har man først valgt en selskapsform, ønsket man ikke at skattereglene skulle være et insitament på å endre til en annen selskapsform. Skattyterne kan nytte seg av den selskapsform som gir størst skattemessige konsekvenser, og som nevnt er det et regnestykke om en omdannelse lønner seg.

Ved en omdannelse fra et enmannsforetak til et AS, kan to ”former” for regelsett komme til anvendelse. Hovedregelen, og den situasjon som her er viktigst, er etter de vanlige skatteregler med realisasjonsbeskatning. Den andre formen er den skattefrie omdannelse.

7.2.1 Hovedregel: Realisasjonsbeskatning

Felles for virksomhetene er gjerne at de er lite kapitalinsentive, og at nøkkelpersonenes personlige kompetanse, klientportefølje og kontaktnett utgjør den sentrale verdien. Omdannelsene finner normalt sted ved at den personlig næringsdrivende stifter et aksjeselskap, og deretter overfører virksomheten til dette selskapet. Den næringsdrivende tar selv ansettelse i selskapet. Vederlaget for foretaket blir som oftest ytet gjennom en selgerkreditt som skal tilbakebetales etter hvert som det nye

aksjeselskapet genererer inntekter. Selve oppgjøret vil dermed være uten realitet for den personlig næringsdrivende.

Det oppstår heller ingen forskjell i de reelle forhold utad. Virksomheten fortsetter i grove trekk som før omdannelsen. Omdannelsen gir imidlertid en meget gunstig skattemessig effekt. Skattytere kan ved å aktivt benytte seg av de løsninger som delingsmodellen har ført med seg, oppnå disse effektene.

Et enmannsforetak og et aksjeselskap er to atskilte skattesubjekter. Skatteretten legger til grunn form fremfor realitet. Skatteloven skiller da også mellom subjektene. Sktl § 2-1 regulerer enhver persons plikt til å svare skatt, mens den parallelle bestemmelse for selskaper er gitt i sktl § 2-2. Det spiller ingen rolle at aksjeselskapet eies 100 % av en aksjonær som før drev den samme virksomheten som enmannsforetak, men nå har skutt inn dette foretak som naturalinnskudd i nytt AS. Selv om det fortsatt er full identitet og kontinuitet på eiersiden, foreligger en realisasjon fra et rettssubjekt til et annet. Det er som nevnt i kapittel 2.5 sikker rett at en slik realisasjon i dag skal beskattes. Dette følger forutsetningsvis av Paulsen-dommen, Rt 2000 side 1865 Nygård (med et lite forbehold av førstvoterende) og av Alst-dommen.

Konsekvensene av realisasjonen for kjøper, er at han kan føre inn verdien av den ervervede goodwill i sitt regnskap.

7.2.2 "Skattefri" omdannelse

Som nevnt i kapittel 2.2.2 gir sktl § 11-20 hjemmel for å skattefritt omdanne en virksomhet. Anvendelsesområdet for bestemmelsen oppstår i tre forskjellig situasjoner. Her er det bare bokstav a om omdannelse av personlig eid virksomhet til nystiftet aksjeselskap som behandles. Ved å omdanne faller virksomheten utenfor delingsmodellen.

For å oppnå skattemessig kontinuitet, må omdanningen oppfylle vilkår som følger av skatteforskriften FIN § 11-20. Et grunnleggende vilkår for ikke-realisasjon og skattemessig kontinuitet er at det dreier seg om aktiv virksomhet med omsetnings- og

anleggseiendeler. Et annet vilkår er at eieren(e) tegner minst 80 % av aksjene i det overtakende selskap, og at han (de) skal ha minst 80 % av stemmene i det overtakende selskap. Et tredje vilkår er at aksjeselskapet må være nystiftet. Bestemmelsen åpner for at Finansdepartementet kan gi forskrift om skattefri omdannelse av enmannsforetak til AS. Fullmakten er benyttet i FIN § 11-20-1 flg. Etter ordlyden, jf. ”kan”, er det opp til skattyteren om han vil benytte seg av muligheten til skattefri omdannelse i sktl § 11-20 bokstav a.

Transaksjonen anses ikke som en realisasjon, slik den ellers ville være etter sktl kapittel 9. Konsekvensen er en skattemessig kontinuitet. De latente skatteposisjoner som måtte knytte seg til virksomheten i den form den omdannes fra, blir knyttet til virksomheten i den form den omdannes til.

7.3 Skattemessig gunstige effekter som legger forholdene til rette for en omdanning

En omdanning fra enkeltmannsforetak til aksjeselskaper er skattemessig gunstig i forhold til goodwill. Det er særlig to forhold som hver for seg, og i en kombinasjon legger forholdene til rette for dette. Fellesnevneren er forskjellen i skattesats for arbeids- og kapitalinntekter.

Etter Skattereformen 1992 er satsen for alminnelig skattepliktig nettoinntekt 28 %, jf. Stortingets skattevedtak 2004 § 3-3. Arbeidsinntektsdelen for selvstendig næringsdrivende kan som personinntekt oppnå en skatteprosent på 58,2 %, jf. Stortingets skattevedtak 2004 §§ 3-1, 3-2 og 3-9. I det følgende er det bare omdannelse til et aksjeselskap som behandles.

Først redegjøres det for beregningen av kapitalavkastningsgrunnlaget i delingsreglene i 7.3.1. I kapittel 7.3.2 om hvordan forholdet til arbeidsgiveravgiften kommer inn, før det til slutt i 7.3.3 kort redegjøres for tidligere forskjeller i skattesatser.

7.3.1 Delingsmodellen – økt kapitalinntektsandel

De fleste virksomheter som omdannes er delingspliktige. Opprettelse av et nytt aksjeselskap medfører ingen endring i bruk av modellen. I dette avsnittet behandles bare

virksomheter som fortsatt er delingspliktige. Virksomhetene tar konsekvensen av at modellen eksisterer, og benytter seg aktivt av de muligheter lovgiver har gitt for å oppnå en skattemessig gunstig posisjon. To regelsett som etter delingsmodellen legger til rette for en skattemessig gunstig effekt ved en omdanning.

For det første, jf. sktl § 12-13 annet ledd bokstav a nummer fire, skal ervervet goodwill inngå i kapitalavkastningsgrunnlaget som kommer til fradrag ved beregning av personinntekten jf. sktl § 12-12 tredje ledd bokstav g. Goodwillen vil da inngå i beskatningen av kapitalinntektsandelen av fremtidig overskudd på det nye selskapets hånd, ikke av arbeidsinntektsdelen. Dette øker kapitalen i selskapet totalt, og det skjer automatisk en forskyvning i forholdet mellom kapitaldelen og arbeidsdelen i virksomheten. En større del faller dermed utenfor personinntektsdelen av delingsmodellen. Delingsmodellen behandles nærmere i kapittel 6, og det henvises for øvrig til det som blir sagt der.

For det andre avskrivningsreglene. Disse er det redegjort for i kapittel 5, og behandles ikke her.

7.3.2 Arbeidsgiveravgift

Et enkeltmannsforetak skal ikke betale arbeidsgiveravgift. Ved en omdannelse blir innehaveren av enkeltmannsforetaket ansatt i det nyopprettede AS'et. Utgangspunktet for fastsettelse av arbeidsgiveravgiften er ftrl § 23-2 første ledd. Arbeidsgiveren skal betale arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse for arbeid og oppdrag, i og utenfor tjenesteforhold. Aksjeselskapets fremtidige lønnsutbetalinger til den tidligere næringsdrivende vil skattlegges som personinntekt på dennes hånd. I tillegg må selskapet svare arbeidsgiveravgift. Den alminnelige sats er 14.1 %. Kan den fremtidige verdiskapning overføres til den næringsdrivende som betaling for goodwill, vil dette innebære spart arbeidsgiveravgift på selskapets hånd.

7.3.3 Inntekts- og fradragsføring

Tidligere fantes også et fjerde forhold, nemlig en slags asymmetri i inntekts- og fradragsføring. Inntektsføringen av goodwill fant sted over gevinst- og tapskonto med 20 % av saldo hvert år, men selskapet fikk avskrevet goodwill med 30 % av saldoen.

Dette betydde i realiteten at en skattyter kunne fradra et større beløp enn det han inntektsførte de første inntektsår etter overdragelsen. Det samlet beløp som totalt kan fradras forandres derimot ikke, men for skattyter var det selvfølgelig en fordel å kunne fradra størst mulig beløp de første vitale årene etter at en omdanning hadde funnet sted. Etter lovendring 21. desember 2001 nr. 112 ble imidlertid avskrivningssatsen satt ned til 20 %, jf. sktl § 14-43 første ledd bokstav b.

7.4 Oppsummering

En gjennomgang av reglene i kapittel 7 viser visse asymmetrier mellom selgers og erververs skatteposisjon som kan gjøre en selskapsomdanning skattemessig fordelaktig. I en utredning 27. juni 1997 av professor Ole Gjems-Onstad til Norges Registrerte Revisorers Forening oppsummeres disse virkningene spesielt med sikte på goodwill:

”For erverver kan avskrivninger skje med 30 % årlig. Avskrivninger av goodwill kan tas mot personinntekt slik at maksimal skatteeffekt blir 52,4 % med skattesatsene for 1997 (28 % alminnelig inntekt, 10,7 % trygdeavgift og 13,7 % toppskatt). I tillegg inngår goodwill i kapitalavkastningsgrunnlaget som gir opphav til et fradrag for beregnet kapitalavkastning (...). Skatteverdien av dette fradraget er 24,4 % siden det bare har betydning for personinntekten. Spart inntektsskatt utgjør betydelig mer enn den gevinstbeskatning transaksjonen utløser. Ei heller utløses noen negative virkninger for formuesskatten. Både selvutviklet og ervervet goodwill skal holdes utenfor formuesskattegrunnlaget, jf sktl § 38 e.”

Sitatet er gjentatt av Høyesterett i Nygård-dommen på side 1869-1870.

Den skattemessige gunstige effekt er i dag noe mindre ettersom avskrivningsprosenten er 20 %. På den andre side er sats for maksimal toppskatt hevet til 19,5 %.

Som gjennomgangen har vist, er det en rekke forskjellige regelsett innen skatteretten som kommer inn ved en omdanning fra en personlig virksomhet til et heleiet aksjeselskap. Det finnes ingen andre områder innen skatteretten hvor man trenger en tilsvarende oversikt over regelverket som ved en omdanning. Gjennom regelsettene som kom inn gjennom delingsmodellen kan selgeren redusere sin skatt betydelig gjennom aktiv skatteplanlegging.

Rettstilstanden kan oppsummeres som førstvoterende fremhever innledningsvis i Paulsen-dommen på side 773:

”Det er således ingen symmetri i skattereglene på dette punkt.”

8 Verdssettelse

8.1 Innledning

I skatteretten opereres det med et generelt ulovfestet prinsipp om at verdsettelsen settes til markespris. Prinsippet er lovfestet i enkelte regler jf. f.eks. sktl § 4-1 første ledd og § 5-3. Det finnes ingen lovhjemmel som regulerer beregningen av goodwillverdien i virksomheten. Man må falle tilbake på det generelle ulovfestede prinsipp. De retningslinjer som foreligger for verdsettelse av goodwill i dag er utarbeidet av praksis, og da først og fremst praksis fra Høyesterett.

Problemet med verdsettelse av goodwill ved omdannelse av enkeltmannsforetak til As er som følger: Når to uavhengige kontraktsparter inngår en avtale vil interessemotsetningene mellom partene normalt være en tilstrekkelig garanti for at prisen stemmer med markedspris. Tilordningen av inntekt mellom skattyterne blir dermed riktig. Når goodwill overføres fra person til selskap hvor de reelle eierinteresser er de samme, vil ingen interessemotsetning foreligge. Prisen vil ikke bli fastsatt av markedet, men av én aktør, skattyteren.

I norsk rett reguleres interne prissettingsspørsmål først og fremst av sktl § 13-1. Bestemmelsen er basert på armlengdeprinsippet. Prisen skal fastsettes til den pris to helt frittstående rettssubjekter ville avtalt i samme situasjon, som om interessefellesskapet ikke hadde foreligget. Prisen skal fastsettes til markedspris.

I de seneste saker om goodwill fra Høyesterett har skjønnsutøvelsen, på grunn av de påklagede vedtaks utforming og partenes avførsler, blitt forankret i lov om ligningsforvaltning 13. juni 1980 nr. 24 §§ 8-1 og 8-2 fremfor sktl § 13-1. Det må imidlertid være klart at sktl § 13-1 også er anvendelig på slike forhold, og det kan neppe

antas at reglene i lignl gir en utvidet rett for ligningsmyndighetene til å tilsidesette en avtalt goodwillverdi ved overdragelse av foretak til AS.⁶⁹ Siden det er lignl Høyesterett har sin forankring i, er det denne jeg forankrer min drøftelse opp mot i kapittel 8.6 og 8.7

Det er verdien på omdannelsestidspunktet som skal legges til grunn. Dette følger klart av både Paulsen- og Alst-dommen.

Innen en rekke bransjer er det utarbeidet måter å beregne goodwill på. Disse er ofte basert på bedriftsøkonomiske- og matematiske metoder. Høyesterett står alltid fritt til å legge til grunn den norm de finner best i den konkrete sak. Høyesterett vil foreta en helhetsvurdering.

Verdsettelsen av goodwill er egentlig et spørsmål om hvordan goodwillbegrepet skal defineres. Goodwill er i utgangspunktet definert negativt til den delen av et vederlag ved erverv av en virksomhet som overstiger verdien av de enkelte eiendeler. Dette overskytende beløp reflekterer en goodwill i den utstrekning det representerer en forretningsverdi.⁷⁰

Når ligningsmyndighetene krever ekstra opplysninger eller dokumentasjon fra skattyter for å kunne avgjøre om opplysningene om f.eks. en kundemassen er uavhengig av at skattyter skal fortsette å arbeide i virksomheten, er dette krav et positivt element i goodwillbegrepet. Spørsmålet er om disse opplysningene og dokumentasjonen innebærer et prinsipielt brudd med den alminnelige definisjonen av goodwillbegrepet?

Spørsmålet er av Høyesterett gjennom Paulsen- og Alst-dommene løst forskjellig ettersom det er en bransjenorm som kan legges til grunn eller ikke. Situasjonene må derfor skilles fra hverandre. I kapittel 8.3 behandles situasjonen hvor en bransjenorm foreligger, og i kapittel 8.5 hvor en bransjenorm er fraværende. De øvrige momenter i helhetsvurderingen følger i kapittel 8.4. Til slutt i dette kapittel kommer et kapittel om

⁶⁹ Skattelovkommentaren side 1067

⁷⁰ Paulsen-dommen side 781

overdragelse av såkalt personavhengig goodwill. Aller først redegjøres for den markedsverdi man sikter til å komme frem til ved verdsettelsen.

8.2 Markedsverdien

Hovedregelen ved overdragelser mellom parter som har interessefellesskap, er at goodwill ikke settes høyere enn markedsverdien. Dette gjelder uansett om overdragelsen skjer som kjøp, arv eller gave. Markedsverdien er hva en utenforstående kjøper i markedet er villig til å betale i en situasjon der innehaveren ikke selv følger med, og hvor han heller ikke skal etablere ny virksomhet i konkurranse med den gamle, jf. Paulsen-dommen på side 777 og side 785. Dette gjelder selv om det totale vederlag må reduseres.

Den skjønnsmessige fastsettelsen av markedsverdien må baseres på en helhetsvurdering av de konkrete forhold. En eventuell bransjenorm på det aktuelle området, tekniske beregninger av verdien og sammenlignbare salg hvor det ikke foreligger interessefellesskap mellom partene m.v., er momenter i vurderingen.

Ofte vil verdsettingen av goodwill basere seg på en hypotetisk situasjon. Det vil være en vesentlig fordel om man hadde opplysninger om hva goodwill har vært verdsatt til i sammenlignbare tilfelle. Spesielt vil det være vanskelig å fastsette en markedsverdi for små kunnskapsforetak. Innehaveren vil her være sentral, og en betydelig verdi vil ligge i hans kunnskap om kundekretsen. Å avgrense denne mot blant annet foretakets alminnelige omdømme og dets organisasjon er vanskelig.

8.3 Bransjenorm

Goodwill er et restbeløp som står igjen etter at verdiene av de identifiserbare formuesgoder i en virksomhet er fastsatt. For verdsettelse av goodwill fantes det tidligere flere forskjellige metoder. Eksempler er totalkapitalmetoden, egenkapitalmetoden, avkastningsverdimetoden og superprofittmetoden. I ligningspraksis var det superprofittmetoden og avkastningsmetoden som var de viktigste.

Jeg velger å redegjøre kort for disse to metoder for å ha et sammenligningsgrunnlag med de metoder som Høyesterett benytter.

Superprofittmetoden tar utgangspunkt i de siste tre års regnskap forut for overdragelsen. Man benytter en multiplikator på tre på den gjennomsnittlige årlige fortjeneste, og bygger samtidig inn et avkastningskrav (normalt 20 % i fem år).

Ved avkastningsmetoden tar man utgangspunkt i tidligere års resultater. Dette skal korrigeres for ekstraordinære inntekter og utgifter som har vært i virksomheten. Avkastningskravet etter skatt blir normalt satt til 10,5 %.

Begge metoder er basert på bedriftsøkonomiske normer. Felles er at man kommer frem til verdien ved hjelp av matematiske metoder.

Metodene er kun et utgangspunkt for den skjønnsmessige fastsettelsen av goodwill.

Skattedirektoratet har i et revidert rundskriv fra 1997 side 13 uttalt om superprofittmetoden:

”Metoden må brukes som en tommelfingerregel og som en støtteberegning i skjønnsutøvelsen. I drøftelser med skattyter anbefales det å få frem de faktiske underliggende forhold av betydning i resonnementet og unngå å bli for beregningsteknisk. Beregningsteknikken kan bli avsporende.”⁷¹

Etter Høyesteretts mening var dette et for snevert skjønnsgrunnlag. Verdsettelsen måtte ha sitt utgangspunkt i den bransjenorm som fantes. Bransjenormen er allikevel ett av flere momenter i det konkrete skjønn som må utøves for å finne markedsverdien. At den bare er et utgangspunkt, følger av flertallet i Paulsen-dommen. Som representant for flertallet uttaler andrevoterende at ligningsmyndighetene måtte kunne basere sitt skjønn på de faktiske opplysninger som forelå, og stå temmelig fritt ved den konkrete vurdering av hvilken verdi Paulsens portefølje hadde.⁷²

⁷¹ Gjentatt av Høyesterett i Paulsen-dommen på side 786

⁷² Side 787

En bransjenorm sier noe om hvordan markedet generelt vurderer verdien av et foretak. Den samme norm kan legges til grunn ved vurderingen av hvilken goodwillverdi som ligger i foretaket. I Paulsen-dommen benyttet flertallet seg av den bransjenorm som eksisterte for verdsetting av goodwillverdi ved overføring av et revisorforetak til en uavhengig tredjemann. Normen er utarbeidet av Norges Registrert Revisorers Forening, og har eksistert over en meget lang tid.

Bransjenormen tar utgangspunkt i siste års revisjonshonorar. I praksis ender partene normalt på 80-85 % av årshonoraret som goodwillverdi. Dersom en eller flere av kundene har en usikker økonomi, blir disse priset atskillig lavere enn det aktuelle årshonoraret, ned til 20-30 % når det nærmest dreier seg om en ”konkurskandidat”⁷³.

Paulsen-dommen gjelder for revisorbransjen, og etter at dommen ble avsagt ble det stilt spørsmål i teorien om noen generell verdsettelsesnorm kunne overføres på tilsvarende saker innen andre bransjer.⁷⁴ Etter Alst-dommen er dette imidlertid ikke lenger omtvistet.

8.4 Øvrige momenter i vurderingen

Jeg gjør nå rede for noen av de momenter som er sentrale i den helhetsvurderingen som skal foretas. Momentene vil ha betydning både når en bransjenorm foreligger, og når normen er fraværende. Oppregningen er ikke uttømmende. Momentene vil kunne ha ulik vekt i forskjellige tilfelle.

8.4.1 Historiske tall

Det er et naturlig å ta utgangspunkt i driftsresultatet de seneste år.

8.4.2 Kundemasse

Kundemassen vil være en indikasjon på virksomhetens grunnlag for inntjening, og i hvilken grad eierens tilstedeværelse er avgjørende for kundens valg av nettopp denne virksomheten. Kundemasse kan være av stor betydning i de tilfelle hvor det ikke foreligger en bransjenorm som gir uttrykk for en markedspris.

⁷³ Paulsen-dommen side 786

⁷⁴ Se Taran Tjølsen side 62

8.4.3 Eierlønn

Ved verdsettelse av eierens lønn skal det tas hensyn til både hans ansvar som eier og til hans innsats i selskapet. Hva som er å anse som eierlønn må bero på en konkret helhetsvurdering. Utgangspunktet for fastsettelsen av eierlønn er markedsverdi for samme arbeidsinnsats. Ofte kan det imidlertid være vanskelig å finne en markedsverdi på eierlønninger på grunn av stillingenes individuelle karakter, særlig for liberale yrker. Ofte utgjør eierlønnen en betydelig sum. Som det uttales i Paulsen-dommen på side 782: *”Dette er et viktig punkt i beregningen av den meravkastning som gjenspeiler goodwill, hvor utslagene ved goodwillberegningen kan bli store”*. I den grad det ikke regnes med arbeidsgiveravgift, bør det også tas hensyn til utgifter til egen pensjonering og økonomisk risiko.

8.4.4 Avkastningskravet

Det er nåtidsverdien av fremtidig avkastning man skal frem til. Denne er avhengig av den rentefot som man ønsker å benytte ved kapitalisering av den forventede årlige avkastning, og den er påvirket av det antall år man antar at avkastningen vil være.⁷⁵

Ved beregning av rentfot bør man ta hensyn til om selskapet er en høy- eller lavrisikobedrift. Rentefoten bør også ta hensyn til usikkerheten som er knyttet til avkastningens varighet. Det må tas hensyn til i hvilken grad den opprinnelige virksomheten vil bevares i det overtakende selskapet, og hvor lang tid det tar før det overtakende selskap har opparbeidet seg sin egen goodwill på det samme marked.

8.4.5 Alminnelig omdømme

Det siktes her til den omtale en virksomhet har i et marked. Resultatet beror på en helhetsvurdering, og er avhengig av en rekke faktorer. Den aller viktigste er om virksomheten er ansett for å utføre et godt arbeid. Hvordan den øvrig er ansett innenfor sin bransje, og om virksomheten har opparbeidet seg et anerkjent navn som kundetekke er øvrige momenter. I de tilfelle momentene får betydning for selskapets økonomi, kan alminnelig omdømme være et moment for verdsettelsen av goodwill i samme grad som ved omdannelse jf. Paulsen-dommen på side 785.

⁷⁵ Se Paulsen-dommen side 782

8.4.6 Organisasjon

Goodwill kan til slutt bli påvirket av den verdi som ligger i en virksomhets organisasjon, jf. Paulsen-dommen på side 785. Hvor selskapet har oversiktlige kontor- og regnskapsrutiner, vil dette kunne påvirke verdsettelsen av goodwill. Begge momenter kan anses som en merverdi i forhold til et selskap som er i oppstartingsfasen.

8.5 Verdsettelse hvor ingen bransjenorm foreligger

Målet er å komme frem til riktig markedspris, og også her må man foreta en helhetsvurdering. Momentene gjennomgått i kapittel 8.4 vil komme inn her.

Utgangspunktet for vurderingen må være at goodwillbegrepet skal defineres negativt. Det innebærer at goodwillen vil være differansen mellom omsetningsverdien og verdien av de identifiserbare materielle og immaterielle eiendeler. Dette gjelder også hvor ingen bransjenorm foreligger, sml. Alst-dommen på side 649.

Hvor det ikke foreligger tilstrekkelig med opplysninger, kan det spørres om man også kan trekke inn opplysninger basert på dokumentasjon fra skattyter selv. Det er i realiteten et spørsmål om man kan operere med et positivt element i goodwillbegrepet.

Alst-dommen kom til at skattyter må, når bransjenorm mangler eller andre uanhengige uttrykk for markedspris ikke foreligger ”då påvise at det ligg føre ein goodwill-verdi”, eller om det: ”i realiteten er vederlag for andre aktiva eller for framtidig arbeidsvederlag.”⁷⁶

Det er klart at gjennom å pålegge skattyter å komme med opplysninger, åpner Alst-dommen også for at det kommer inn et positivt element i verdiberegningen av goodwill.

Konklusjonen må bli at der Høyesterett ikke kommer frem til markedsverdien ved hjelp av en bransjenorm eller andre uttrykk for markedspris, må man falle tilbake på de opplysninger skattyter selv kommer med til ligningsmyndighetene. Resultatet er at man får inn et positivt element i den negative definisjonen av goodwill.

⁷⁶ Alst-dommen side 650

8.6 Kan ligningsmyndigheten fravike avtalt verdi av goodwill?

Det første spørsmål som reiser seg, er om ligningsmyndighetene har adgang til å fravike den fordelingen kjøper og selger har fastsatt. Endringsadgangen må vurderes med utgangspunkt i lignl § 8-1 nr 1. Utgangspunktet er at ”goodwill” er et negativt avgrenset begrep, og at verdien man kommer frem til er et skjønnsmessig fastsatt beløp.

Ligningsmyndighetene avgjør hvilket faktisk forhold som skal legges til grunn for ligningen ut fra en fri bevisbedømmelse av alle faktiske opplysninger som foreligger. Dersom ligningsmyndighetene finner at et avtalt vederlag om goodwill inneholder andre elementer som kan identifiseres som noe annet enn goodwill i skattemessig forstand, må ligningsmyndighetene etter lignl § 8-1 første setning, kan ligningsmyndighetene holde disse eiendeler utenfor verdivurderingen.

Under helhetsvurderingen må det også trekkes inn andre skattemessige resultater som omdannelsen fører med seg. Typisk er dette skattefordeler for kjøper i form av avskrivninger.

Det rettslige utgangspunkt formuleres oftest slik at ligningsmyndighetene må påvise at skattyterens eget skjønn er feil. Det er ikke tilstrekkelig å påvise at et forsvarlig skjønn viser et annet resultat enn det skattyter selv har oppgitt. Hvis resultatet ikke står i rimelig samsvar med markedsverdi kan dette være urimelig, og feil. Det vil da bero på en konkret vurdering av dokumentasjonen for avvik og avvikets omfang, om feil faktisk kan sies å være konstatert.

Målet må være å komme så nær det faktisk riktige som mulig. Paulsen-dommen uttaler om dette på side 785:

”Når det først er hjemmel for ligningsmyndighetene til å foreta skjønn, må de ha forholdsvis stor frihet til å bygge opp skjønnnet. Det må imidlertid ikke tapes av syne at målet er å komme frem til et mest mulig riktig resultat også der fastsettelsen skjer ved skjønn.”

Resultatet må heller ikke fremtre som vilkårlig eller åpenbart urimelig, jf. Rt 1994 side 260 Hatlestad, særlig side 264-265.

Konklusjonen er at ligningsmyndighetene bare kan fravike fordelingen som er fastsatt såfremt de påviser at skattyterens eget skjønn er feil, og resultatet ikke fremtrer som vilkårlig eller åpenbart urimelig.

8.7 Kan skjønnnet overprøves av domstolene?

Det neste spørsmål blir om ligningsmyndighetens skønnsmessige omklassifisering må settes til side. Formuleringen i lignl § 8-1 første ledd tredje punktum er at ”de”, det vil si ligningsmyndighetene, ”kan (...) endre (...) når de finner grunn til det”. Både lovens formulering og det skønnsmessige grunnlag for det beløp som endres, tilsier at ligningsmyndighetenes skønnsutøvelse ved fastsettelse av goodwillverdi ligger innenfor ligningsmyndighetenes frie skjønn. Har skattyteren oppfylt sin opplysningsplikt, stilles imidlertid skjerpede krav til den konkrete utøvelsen av skjønnnet, både når det gjelder begrunnelse og slingringsmonn i forhold til det riktige resultat, slik at intensiteten i domstolsprøvelsen skjerpes.⁷⁷

I Rt 1994 side 260 (Hatlestad), hvor Høyesterett legger til grunn at det er lignl § 8-1 som er hjemmel for den etterligningen som overprøves, heter det på side 264-265:

”Ligningsmyndighetene plikter å fastsette det faktiske grunnlag for ligningen på grunnlag av en fri bevisbedømmelse som tar hensyn til alle foreliggende opplysninger, målet må være å komme så nær det faktisk riktige som mulig, og resultatet må ikke fremtre som vilkårlig eller åpenbart urimelig. Dette kan domstolene prøve.”

Også i teorien synes det å være enighet om at domstolene ikke vil kunne fravike ligningsmyndighetenes skjønn med mindre det foreligger myndighetsmisbruk jf. Harboe m.fl. i Ligningsloven med kommentarer side 364.

Konklusjonen er at domstolene bare kan overprøve skjønnnet når ligningsmyndighetenes resultatet fremtrer som vilkårlig eller åpenbart urimelig.

⁷⁷ Se Eckhoff og Smith Oslo 2003 side 256-258

8.8 Særlig for små kunnskapsbedrifter

Det var i teorien omtvistet om det var mulig å overdra goodwill knyttet til nøkkelpersonen(e) i virksomheten, den såkalte personavhengige goodwill. Overdragelse av goodwill knyttet til virksomheten er ikke omdiskutert. Denne kan overdras. Det foreligger også den mulighet å først opprette et AS, for deretter å overdra aksjene i dette AS'et til en passiv eier.

Omdannelse av små kompetansebedrifter til et AS finner sted på samme måte som behandlet i ovenfor i kapitlet. Jeg velger her å gå litt dypere inn i den debatten som pågikk.

Grensedragningen mellom goodwill på den ene siden og fremtidige arbeidsprestasjoner på den annen, er ikke alltid klar. Spesielt gjelder dette hvor virksomhetene er små.⁷⁸ Utgangspunktet må være at godtgjørelse for utnyttelse av personlige egenskaper, så som kunnskap, og kompetanse må henføres den enkelte som lønn eller honorar.⁷⁹ Det er det underliggende formuesrettslige forhold som er utgangspunktet for den skatterettslige klassifiseringen. Har partene ved en overdragelse av et selskap avtalt at vederlaget skal anses som vederlag for aksjer, er det dette som skal legges til grunn. Skal vederlaget omklassifiseres fra kapitalinntekt/-gevinst til arbeidsinntekt, må det elementet som utgjør den intellektuelle kapital først skilles ut for deretter å subsumeres under sktl § 5-1 som en fordel vunnet ved arbeid.

Det som kjennetegner små og til dels mellomstore kunnskapsbedrifter er gjerne at de eies av nøkkelpersonen i bedriften. Det er den kunnskapen og de kvalifikasjoner og erfaringer nøkkelpersonen sitter inne med som utgjør goodwillen. Det er vanskelig å skille mellom ”goodwill” som knytter seg til en bestemt person, gjerne da eieren, og den goodwill som knytter seg til virksomheten ellers.

⁷⁸ Kvamme side 1222

⁷⁹ Kvamme side 1221

Ved omdannelse skjer det et innskudd av eiendeler i aksjeselskapet som skal balanseføres. Goodwill skal oppføres i denne balansen. Jo mer som kan subsumeres under goodwillbegrepet, jo høyere vil den balanseførte verdi bli. Det helt sentrale er altså verdsettelse av goodwillen.

Skattedirektoratet har i brev av 3. desember 1996⁸⁰ til fylkesskattekontorene og de enkelte ligningskontorer gitt uttrykk for at goodwill som knytter seg til ”personlige kvalifikasjoner, som faglig dyktighet, erfaring, og evne til kundebehandling, ikke kan antas å være gjenstand for overdragelse.” Bakgrunnen for denne uttalelsen synes å være at Skattedirektoratets oppfatning om personavhengige virksomheter som regel verdsettes for høyt når virksomheten overdras til eget eid aksjeselskap.

Skattedirektoratets uttalelse omhandler imidlertid bare omdannelsestilfellene. I disse, i motsetning til et aksjetransaksjonstilfelle, skjer det et innskudd av eiendeler i aksjeselskapet som skal balanseføres, og goodwill skal ved omdannelse oppføres i balansen til aksjeselskapet.

Det var hensynet til kreditorene som begrunnet skattedirektoratets syn. Dersom realiteten er at den anførte goodwill ”står og faller” med innehaverens fremtidige arbeidsinnsats, vil situasjonen nettopp være at den anførte goodwill ikke kan oppføres i balansen som en eiendel. Det er dermed regnskapsrettslig regler som begrunner kjernen i synet på personavhengig goodwill.

Det synes å være enighet i teorien at det må skilles mellom overdragelse av goodwill og vederlag for fremtidig arbeidsinnsats. Den goodwill som overdrageren har bidratt til å opparbeide, og som vil eksistere uavhengig av vedkommende, kan imidlertid overdras. Skattedirektoratets syn får kritikk av en rekke praktikere, herunder Krohnstad⁸¹, Malt og Sønning⁸² og Killengreen⁸³, men støttes av Gjems-Onstad i en betenkning avgitt til Norges Registrerte Revisorers Forening 27. juni 1997.

⁸⁰ Se Utv 1997 side 488

⁸¹ Se Krohnstad side 9

⁸² Malt og Sønning side 395

Lovgiver har på ingen måte avgrenset mot personavhengig goodwill. Dette følger også av en rekke uttalelser i forarbeidene. Tvert imot tyder uttalelser i Ot.prp. nr. 19 (1983-84) Avskrivningsregler på side 15, at personavhengig goodwill var ment å inngå i goodwillverdien.⁸⁴ De sakene som har vært avgjort for domstolen tyder heller ikke på at det kan avgrenses her selv om det lenge ikke var tatt eksplisitt standpunkt til spørsmålet. Jeg går ikke inn nærmere på den praksis som foreligger.

Skattedirektoratet har begrunnet sitt standpunkt ut ifra hensynet til kreditorene. Om nøkkelpersonen slutter før hans kunnskap kan videreføres til andre i selskapet vil være en risiko. Malt og Sønning anfører, at for å sikre at nøkkelpersonen(e) forsvinner for tidlig eller skaper konkurrerende virksomhet, er det viktig at disse inngår langsiktige ansettelseskontrakter.⁸⁵

Forutsatt at slike kontrakter ikke omgjøres, vil hensynet til sikkerhet for kreditor ikke være av tilsvarende betydning.

Rettstilstanden er nå løst av Høyesterett. Etter Paulsen-dommen er det nå sikker rett at også personavhengig goodwill kan overdras. Ved beregning av goodwill skal man foreta den samme vurdering som en utenforstående kjøper ville gjort.

⁸³ Killengreen side 439

⁸⁴ Malt og Sønning side 394

⁸⁵ Verdensrett i teori og praksis Oslo 1997 side 293

9 Kilder

9.1 Skrevne rettskilder

- Lov om skatt av formue og inntekt 26. mars 1999 nr. 14
- Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) 17. juli 1998 nr. 56.
- Lov om aksjeselskaper 13. juni 1997 nr.44
- Lov om folketrygd 28. februar 1997 nr. 19
- Lov 13. mai 1977 nr. 35 om regnskapsplikt mv. (opphevet)
- Lov 4.juni 1976 nr 59 om aksjeselskaper (opphevet)
- Lov om skattlegging av undersjøiske petroleumforekomster m.v. 13. juni 1975 nr. 35
- Lov 14. mars 1964 nr. 2 om revisjon og revisorer (opphevet)
- Lov om omdannelse 9. juni 1961 nr. 16 (opphevet)
- Lov om skatt av formue og inntekt 18. august 1911 nr. 8 (opphevet)
- Stortingets skattevedtak 2004
- Forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 (Skatteforskrift FIN)

9.2 EU-dokumenter

- Forordning (EF) nr. 1602/2002 om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder (International Financial Reporting Standards, IFRS)

9.3 Rettspraksis

- Rt 2002 side 164 Røe
- Rt 2001 side 640 Alst
- Rt 2001 side 572 Omdannelse av legepraksis
- Rt 2001 side 187 Media Bergen AS
- Rt 2000 side 1865 Nygård
- Rt 2000 side 772 Paulsen
- Rt 1994 side 260 Hatlestad
- Rt 1983 side 979 Foss
- Rt 1935 side 798 Sætre

9.4 Forarbeider

- Ot.prp. nr. 1 (2004-05) Skatte- og avgiftsgrunnlaget
- Ot.prp. nr. 89 (2003-04) Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (gjennomføring av EØS-regler om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder m.m.)
- Ot.prp. nr. 86 (1997-98) Ny skattelov
- Ot.prp. nr. 64 (1997-98) Om midlertidig lov om arbeidsgiveres avsetninger i Norges Bank og endringer i lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven)
- Ot.prp. nr. 42 (1997/98) om lov om årsregnskap m.v. punkt 7.9.3
- Ot.prp. nr. 23 (1996-97). Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)
- Ot.prp. nr. 19 (1994-95) Evaluering av deler av skattereformen
- Ot.prp. nr. 35 (1990-91) Skattereformen 1992
- Ot.prp. nr. 53 (1991-92) Om lov om endringer i: 1. Lov 14. mars 1964 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven) 2. Lov 4. juni 1976 n. 59 om aksjeselskaper (aksjeloven) 3. Lov 13. mai 1977 nr. 35 om regnskapsplikt mv. (regnskapsloven)
- Ot.prp. nr. 19 (1983-84) Avskrivningsregler
- Ot.prp. nr. 29 (1978-79) Om ligningslov og endringer i andre lover
- Innst.O. nr. 80 (1990-91) Innstilling fra finanskomiteen om skattereformen 1992
- NOU 2004:10 Om grunnlaget for inntektsoppgjøret 2004
- NOU 2003:9 Skatteutvalget
- NOU 2000:8 Arveavgift
- NOU 1991:17 Bedrifts- og kapitalbeskatningen
- NOU 1989:14 Bedrifts- og kapitalbeskatningen – en skisse til reform

9.5 Stortingsdokumenter

- St.meld. nr. 29 (2003-04) Om skattereformen
- St.prp.nr 1 (2004-05) Skatte-, avgifts- og tollvedtak

9.6 Privates praksis

- Foreløpig Norsk Regnskaps Standard november 2000

9.7 Litteraturliste

- Banoun, Bettina. *Omgåelse av skattereglene*. Oslo 2003
- Brudvik, Arthur J. *Skatterett for næringsdrivende*. Oslo 2003
- Bråthen, Tore. *Selskapsrett*. Oslo 2002
- Eckhoff, Torstein og Smith, Eivind. *Forvaltningsrett*. Oslo 2003
- Dahl, Gunnar A m.fl. *Verdsettelse i teori og praksis*. Festskrift til Knut Boye. Oslo 1997
- Gjems-Onstad, Ole. *Avskrivning på goodwill*. I: Skatterett, 1983 side 287-329
- Gjems-Onstad, Ole. *Norsk Bedriftsskatterett*. Sjette utgave. Oslo 2003
- Hasseltvedt, Beate. *Avskrivning av goodwill og andre immaterielle rettigheter – før og etter skattereformen*. Utv. 1994 side 373 - 389
- Killengren, Marianne. *For streng fortolkning av goodwillbegrepet*. I: Utv. nr. 1 1999 side 439-445
- Kinserdal, Arne. *Grunnleggende regnskapsforståelse*. Tredje utgave. Oslo 1998
- Kvamme, Kristian. *Goodwillbegrepet ved omdannelse av virksomhet*. I: Utv. nr. 5 1998 side 1212-1237
- Kvisli, Kåre H. *Innføring i skatterett*. Oslo 1962
- Krohnstad, Morten Foros. *Intellektuell kapital ved aksjetransaksjoner: Skattespørsmål ved salg av kunnskapsbedrifter*. I: Skatterett, 1999 side 3-14
- Ligningens ABC 2003
- Harboe, Einar, Kalgaard, Ole og Leikvang, Truls. *Ligningsloven med kommentarer*. Oslo 1998
- Malt, Elin I og Sønning, Svein T. *Verdsettelse av immaterielle verdier (goodwill)* I: Revisjon og Regnskap nr. 8/1997 side 393-399
- Skattelovkommentaren 2003/04. Tredje utgave. Oslo/Bergen 2004
- Tjølsten, Anne Taran. *Høyesterettsdom om beregning av goodwill ved omdannelse av personlig revisorvirksomhet til aksjeselskap* I: Revisjon og Regnskap nr. 5/2000 side 62

- Ulriksen, Hans Peder. *Skillet mellom goodwill og identifiserbare immaterielle rettigheter*. I: Revisjon og regnskap nr. 2 1999 side 39-40
- Zimmer, Frederik (red). *Bedrift, selskap og skatt: inntektsbeskatning av næringsdrivende, selskaper og selskapsdeltakere*. Tredje utgave. Oslo 2003
- Zimmer, Frederik. *Internasjonal inntektsskatterett*. Oslo 2003
- Zimmer, Frederik. *Lærebok i skatterett*. Fjerde utgave. Oslo 2001
- Aarbakke, Magnus. *Inntektsbeskatning av ansvarlig selskap og kommandittselskap*. Oslo 1979
- Aarbakke, Magnus. *Skatt på formue*. Oslo 1998